

Nr 84

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap framtida organisation och verksamhet, m. m.; given Stockholms slott den 10 mars 1961.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gunnar Lange

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap från och med den 1 januari 1962 omorganiseras till en överstyrelse för ekonomisk försvarsberedskap med kollegial beslutsform. I styrelsen skall ingå ett antal lekmannarepresentanter företrädande näringsliv och andra berörda samhällsintressen. Enligt förslaget ersättes riksnämndens nuvarande avdelningssystem med en byråorganisation. — I propositionen begäres anslag för riksnämnden för tiden 1 juli—31 december 1961 och för överstyrelsen för återstoden av nästa budgetår. Kostnadsmässigt innebär omorganisationen, att myndighetens verksamhet kommer att bedrivas inom en i huvudsak oförändrad medelsram.

Det förordas, att överstyrelsen — liksom hittills riksnämnden — intar ställning som centralorgan inom det ekonomiska försvaret. Samtidigt bör decentraliseringslinjen vidhållas innebärande att beredskapsuppgifter, där så lämpligen kan ske, pålägges myndigheter med motsvarande fredsmässiga uppgifter. I enlighet härmed föreslås, att vissa riksnämnden nu åvilande beredskapsuppgifter — närmast på transportområdet — överflyttas till andra myndigheter och organ.

I fråga om ansvarsfördelningen i förhållandet mellan centralorganet och övriga beredskapsplanerande myndigheter inom det ekonomiska försvaret uttalas önskvärdheten av en klarare bestämning av planeringsansvaret i resp. fall. Ur denna synpunkt avses en översyn av vederbörande myndigheters instruktioner komma till stånd.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen å Stockholms slott den 10 mars 1961.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, fråga om riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap framtida organisation och verksamhet, m. m., och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition (X ht p. 97) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1961/62 beräkna

a) till *Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap: Avlöningar* ett förslagsanslag av 1 352 000 kronor;

b) till *Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap: Omkostnader* ett förslagsanslag av 204 000 kronor.

Hithörande frågor torde nu få upptagas till fortsatt behandling.

I. Inledning

Utredningsuppdraget m. m.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 december 1957 tillkallade chefen för handelsdepartementet samma dag regeringsrådet G. T. Hedborg som utredningsman med uppdrag att företaga en översyn rörande riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap verksamhet och organisation. Utredningsmannen avgav den 21 juni 1960 betänkande (stencilerat) med förslag i ämnet.

Över betänkandet har, efter remiss, yttranden avgivits av överbefälhavaren, arméintendenturförvaltningen, armétygförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets förvaltningsdirektion, försvarets fabriksstyrelse, arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd, civilförsvarsstyrelsen, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, statens biltrafiknämnd, statskontoret, bank- och fondinspektionen, riksräkenskapsverket, statens organisationsnämnd, statens jordbruksnämnd, kommerskollegium, sjöfartssty-

relsen, försäkringsinspektionen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens lönenämnd, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Jönköpings, Kronobergs, Malmöhus, Norrbottens, Västernorrlands, Värmlands och Västmanlands län, civilbefälhavarna i andra och fjärde civilområdena, 1953 års trafikutredning, fullmäktige i riksbanken, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund, Kooperativa förbundet, Sveriges redareförening, Landsorganisationen i Sverige, Sveriges akademikers centralorganisation samt Tjänstemännens centralorganisation. — Överbefälhavaren har i sitt yttrande åberopat utlåtanden från cheferna för armén, marinen och flygvapnet. Vidare har fogats till yttrandet från kommerskollegium utlåtanden från Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare, handelskammaren i Göteborg och handelskammaren i Gävle, till yttrandet från sjöfartsstyrelsen utlåtande från Svenska sjöfolksförbundet samt till yttrandet från Tjänstemännens centralorganisation utlåtande från Statstjänstemannaförbundet.

I anslutning till betänkandet behandlas riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap framställning den 24 augusti 1960 med anslagsäskanden för budgetåret 1961/62.

Riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap nuvarande arbetsuppgifter och organisation

I betänkandet har på s. 7—66 lämnats en historik samt en redogörelse för riksnämndens nuvarande arbetsuppgifter och organisation. Här torde följande böra återges.

Samordningen av den ekonomiska försvarsberedskapen. Riksnämnden trädde i verksamhet den 1 januari 1947. Efter en kortare försöksperiod fastställdes dess uppgifter, befogenheter och organisation mera definitivt fr. o. m. den 1 juli 1948. Enligt gällande instruktion av den 26 juni 1948 (nr 552) är riksnämnden under Kungl. Maj:ts centralorgan för landets ekonomiska försvarsberedskap och har i denna sin egenskap att leda, övervaka och samordna landets försvarsförberedelser på det ekonomiska området i syfte att vid krig, vari riket kan komma att befinna sig, eller eljest under utomordentliga, av krig eller krigsfara föranledda förhållanden försvarets behov av förnödenheter må kunna tillgodose och folkförsörjningen tryggas. Behovet av ett centralorgan sammanhänger med förhållandet att de ekonomiska beredskapsuppgifterna är fördelade på ett flertal myndigheter och organ — såsom arbetsmarknadsstyrelsen, statens jordbruksnämnd, kommunikationsverken, försvarets förvaltningsmyndigheter etc. — och att en samordning därför måste ske av det arbete som bedrivs av dessa. Vad angår den närmare innebörden av riksnämndens samordningsuppgift har denna allmänt angetts vara att bedöma i vad mån viss arbetsuppgift tillhör det ekonomiska försvarsberedskapsområdet och att svara för att försvarsförberedelserna på detta område är samordnade sinsemellan och med förberedelserna inom andra delar av totalförsvaret, då närmast det militära försvaret och civilförsvaret. I samordningsuppgiften ingår även att tillse att

erforderliga försvarsförberedelser inom det ekonomiska området vidtages på alla delområden av betydelse.

Enligt instruktionen skall vidare riksnämnden, i den mån detta icke enligt Kungl. Maj:ts bestämmande ankommer på annan myndighet, inom ramen för tillgängliga medel själv ombesörja, att erforderliga förberedelser i nyss angivet syfte blir vidtagna. Riksnämnden har därjämte att fullgöra de uppgifter i avseende å försvarsberedskapen i övrigt, som Kungl. Maj:t i särskild ordning bestämmer.

För att fullfölja sin uppgift skall riksnämnden med civila och militära myndigheter, vilka handhar uppgifter på den ekonomiska försvarsberedskapens område, samråda om den närmare fördelningen av arbetsuppgifterna mellan riksnämnden och sådan myndighet. För uppnående av planmässighet i beredskapsarbetet äger riksnämnden meddela myndighet anvisningar rörande arbetets bedrivande. Därest myndigheten icke anser sig böra följa anvisningarna, har den att utan dröjsmål bringa frågan under Kungl. Maj:ts prövning samt lämna riksnämnden besked därom.

Det samarbete med andra myndigheter och organ, som riksnämndens samordnande och planerande verksamhet kräver, har man sökt säkra genom att i olika civila och militära myndigheters instruktioner intaga föreskrifter om samråd med nämnden. Vad angår riksnämndens egen instruktion, har i denna betonats angelägenheten av nära samarbete med »andra civila och militära myndigheter samt med allmänna och enskilda institutioner, sammanslutningar och företag». Samrådssynpunkten har också beaktats genom riksnämndens sammansättning och genom möjligheten för vissa verksamheter m. fl. att närvara vid nämndens sammanträden.

Riksnämndens planläggningsarbete på det ekonomiska försvarsberedskapsområdet. Enligt instruktionen åligger det riksnämnden att med uppmärksamhet följa den allmänna utvecklingen inom och utom landet på de områden som är föremål för nämndens verksamhet samt skaffa sig fullständigast möjliga kännedom om landets näringsliv samt om tillgångar på bränslen och kraft, råvaror och andra förnödenheter, arbetskraft och trafikmedel. En sådan överblick över det ekonomiska fältet är nödvändig såväl med hänsyn till den samordnande verksamhet som riksnämnden har att utöva beträffande det ekonomiska beredskapsarbetet i stort som med hänsyn till det planläggningsarbete som riksnämnden själv utför.

Vad angår det förberedelse- och planläggningsarbete, som riksnämnden själv bedriver på centrala delar av det ekonomiska beredskapsområdet — framför allt i fråga om produktion och handel, lagring, bränsleförsörjning och transportverksamhet — har i betänkandet lämnats en närmare redogörelse. Här må följande nämnas.

Beträffande nämndens *produktionsplanering* — som i likhet med dess varuförsörjningsplanering överhuvud icke omfattar livsmedels- och fodermedelsområdena — gäller enligt instruktionen, att där beträffande särskilt viktiga varor försörjningen icke anses böra tryggas genom lagerhåll-

ning nämnden har att vidtaga åtgärder för att så långt möjligt säkerställa erforderlig produktion i ett krisläge. I sådant syfte har inom nämnden upprättats ett register över företag, vilkas verksamhet befunnits vara av särskild betydelse. I anslutning till registret har för särskilda kategorier av företag — genom ett system med produktionsbesked och industritabläer — detaljerade planer uppgjorts för verksamheten i krig. — Även i fråga om *handeln* pågår planlägningsarbete. Detta omfattar vissa större handelsföretag, vilka ur olika synpunkter anses lämpliga att utgöra en stomme för distributionen vid krig eller krigsfara. Annan icke-industriell verksamhet, som gjorts till föremål för planering, är bank- och försäkringsrörelse.

I fråga om *beredskapslagringen* har riksnämnden ålagts — i den mån det ej ankommer på annan myndighet — att, där tillgång inom landet av vissa varor i händelse av krig eller avspärrning i varutillförsehn är av vikt för försvaret eller för landets försörjning i övrigt, upprätta planer för lagring av varorna ävensom i samband därmed handha frågor rörande statens inköp och lagerhållning. Till grund för nämndens beredskapslagring, som i första hand avser råvaror och halvfabrikat, ligger planer uppgjorda i samråd med olika berörda myndigheter och näringslivet. Beträffande lagringsverksamheten, som har en betydande omfattning, ges närmare bestämmelser i instruktionen.

På *bränsleförsörjningens* område är lagringen av särskild betydelse i beredskapshänseende. Detta gäller såväl fasta som flytande bränslen. Vad de senare angår är riksnämnden tillsynsmyndighet i fråga om det oljelagringsprogram, som antogs vid 1957 års riksdag och som avser att genom ökad lagringsskyldighet för enskilda få till stånd en bättre lagringsberedskap. Fortlöpande uppmärksamhet ägnas distributionsproblemen i samband med flytande bränslen. Beträffande planeringen i övrigt på bränsleområdet inriktas förberedelsearbetet på att stärka beredskapen i fråga om inhemska bränslen. Detta sker genom produktions- och avverkningsplanering, genom initiativ till forsknings- och försöksverksamhet etc.

I fråga om *transportplaneringen* skall enligt beslut av Kungl. Maj:t utgångspunkten för planläggningen av det civila transportväsendet under krig eller krigsfara vara, att riksnämnden blir central trafikregleringsmyndighet i krig. Vad angår det fredstida förberedelsearbetet handhas detta på landsvägstransporternas och sjöfartens område i central instans av riksnämnden själv, som regionalt biträdes av länsstyrelserna.

Nämnas må slutligen det *förberedelsearbete av juridisk och organisatorisk art*, som enligt instruktionen åvilar riksnämnden och som bl. a. innebär skyldighet att utarbeta förslag till olika beredskaps- och regleringsförfattningar, uppgöra organisationsplaner för krismyndigheter etc.

R i k s n ä m n d e n s o r g a n i s a t i o n. Riksnämnden utgöres av en generaldirektör och chef, tillika ordförande i nämnden, samt fyra ledamöter, vilka enligt instruktionen skall med generaldirektören dela ansvaret för nämndens förvaltning. Vilka som skall utses till ledamöter anges icke närmare i instruktionen. I den proposition, som låg till grund för myndighe-

tens inrättande, uttalades endast att det borde vara personer, vilkas meriter låg däri att de på olika samhällsliga områden och särskilt inom näringslivet visat sig allmänt kunniga, omdömesgilla och initiativrika. För att vid behandlingen av förekommande ärenden säkra erforderligt samråd med andra myndigheter har i instruktionen intagits föreskrift om rätt för vissa verkschefer m. fl. att delta i nämndens sammanträden. Sålunda skall chefen för försvarsstaben, chefen för civilförsvarsstyrelsen, chefen för arbetsmarknadsstyrelsen och ordföranden i statens livsmedelskommission (numera chefen för statens jordbruksnämnd) vid handläggningen av ärenden av större vikt eller mera allmän betydelse eller som berör vederbörandes verksamhetsområde äga närvara och yttra sig, dock utan rätt att delta i beslutet. Även i övrigt må representant för centralt ämbetsverk närvara vid och delta i överläggningar rörande ärende, som berör verkets område.

Beträffande organisationen i övrigt skall enligt instruktionen inom riksnämnden finnas tre avdelningar, benämnda allmänna avdelningen, särskilda planeringsavdelningen och affärsavdelningen. Avdelningarna skall förestås av resp. en kanslichef, en överingenjör och en direktör.

Allmänna avdelningen skall handlägga följande frågor och ärenden, nämligen anslagsfrågor, ärenden angående riksnämndens organisation och personal, frågor rörande organisationen i övrigt av den ekonomiska försvarsberedskapen, frågor rörande tillsynen av olika myndigheters försvarsförberedelser på det ekonomiska området, frågor rörande utfärdande, upphävande och ändring av allmän lag eller författning ävensom juridiska och administrativa frågor i allmänhet. Avdelningen skall också utarbeta organisationsplaner för särskilda förvaltningsmyndigheter, som erfordras i händelse av krig eller avspärrning.

Särskilda planeringsavdelningen skall enligt instruktionen handlägga frågor rörande den beredskapsplanläggning, som det åligger riksnämnden att själv ombesörja. Denna omfattar som förut nämnts främst planering av krigsproduktion — jämte viss annan krigstida verksamhet — samt allmän varuplanering, bränsleplanering och transportplanering. — Det bör framhållas, att den faktiska organisationen här icke motsvarar vad som förutsättes i instruktionen. Avdelningen torde sålunda — såsom närmare utvecklas i det följande — aldrig fullt ut ha fungerat i sin ursprungligen tänkta form och kan i allt fall nu icke längre anses existera som organisatorisk enhet.

På affärsavdelningen slutligen ankommer enligt instruktionen att handlägga frågor rörande uppköp, lagring och försäljning av varor samt anskaffande av lagringsutrymmen ävensom andra med nämndens affärsverksamhet sammanhängande spörsmål.

II. Samordningen och ansvarsfördelningen inom den ekonomiska försvarsberedskapens område

Utredningen

Decentraliseringslinjen i beredskapsarbetet vidhålls. Utredningen förordar, att man fasthåller vid den s. k. decentraliseringslinjen. Det direkta ansvaret för de ekonomiska försvarsförberedelserna bör således så långt möjligt åvila myndigheter, som har motsvarande frestida uppgifter eller eljest besitter särskilda insikter på området i fråga. Därigenom skapas de bästa garantierna för att den sakkunskap, som förvärvats av de på området i fråga fredsmässigt sysselsatta myndigheterna, kommer beredskapsplanläggningen till godo. Därtill kommer att vid en krigsorganisation den från fredsarbetet sakkunniga personalen i betydande utsträckning måste tagas i anspråk för uppgifterna i fråga, och omställningen till en sådan organisation underlättas, därest vederbörande personal redan under frestid blivit nära förtrogen med planläggningen.

I den mån lämplig frestida myndighet icke finnes att tillgå för en beredskapsuppgift bör det liksom hittills ankomma på riksnämnden att ombesörja densamma. Det är emellertid angeläget tillse, att omfånget av egna planeringsuppgifter får den begränsning, som en följdriktig tillämpning av decentraliseringsprincipen medför. Med hänsyn härtill bör gälla, att riksnämnden utifrån under hand kunna erfarenheter fortlöpande uppmärksammar möjligheterna till och framför förslag om överförande av särskilda arbetsuppgifter till härför lämpade myndigheter. Utredningen har vid sin genomgång av riksnämndens arbetsfält funnit skäl föreligga att redan nu föreslå en överflyttning till andra myndigheter av visst planeringsansvar, närmast då på transportområdet. Med hänsyn till denna frågas vikt och omfattning behandlas densamma i ett särskilt avsnitt.

Riksnämndens anvisningsrätt föreslås upphöra. Utredningen konstaterar, att med den angivna uppdelningen av det ekonomiska beredskapsarbetet på olika myndigheter särskilda garantier ansetts böra skapas för att detta arbete blir effektivt samordnat och bedrivet med utgångspunkt från gemensamma målsättningar. Riksnämnden har sålunda fått ställning av centralorgan för landets ekonomiska försvarsberedskap med uppgift att »leda, övervaka och samordna landets försvarsförberedelser på det ekonomiska området». Det samarbete med andra myndigheter och organ, som riksnämndens verksamhet kräver, har man sökt säkra genom att i nämndens egen och andra myndigheters instruktioner intaga föreskrifter om samråd. Riksnämndens samordnande ställning har också ansetts kräva, att nämnden har befogenhet att lämna i det ekonomiska försvarsberedskapsarbetet deltagande myndigheter anvisningar rörande arbetets bedrivande.

Utredningen har ställt frågan om man genom de vidtagna anordningarna verkligen tillskapat de erforderliga förutsättningarna för en faktisk och ef-

fektiv samordning av den ekonomiska försvarsberedskapen. Uppenbart är enligt utredningen, att meddelade föreskrifter möjliggör för riksnämnden att såsom centralorgan hålla sig underrättad om hur beredskapsplaneringen på olika områden fullföljes samt att taga initiativ till samråd och överläggningar i syfte att åstadkomma samordning. Man kan dock icke bortse från det läge som uppstår, då av något skäl de berörda myndigheterna icke åstadkommer den erforderliga samordningen av planeringsarbetet. Orsakerna till en sådan situation kan vara skiftande. De kan bottna i olika uppfattning om målsättningen i stort, om väsentliga detaljer däri, om hur utförandet skall ske, om på vem en viss uppgift skall falla o. s. v. Det är i sådana fall, som riksnämndens anvisningsrätt tänkts fylla en uppgift. Mot denna lösning av samordningsproblemet har utredningen särskilt vänt sig. Den har uppenbara svagheter, som utredningen funnit icke sakna sina praktiska verkningar.

Rent principiellt ter det sig mindre tilltalande med en ordning, som bygger på att en myndighet skall lämna en sidoordnad sådan föreskrifter om vad på den ankommer eller hur den skall lösa sina uppgifter. Ett sådant förfarande synes i själva verket mindre väl förenligt med den hävdvunna uppfattningen om de centrala verkens och myndigheternas ställning såsom självständigt verksamma och för sina åtgöranden ansvariga organ. Man kommer enligt utredningen icke förbi denna invändning med en hänvisning till möjligheten för den anvisningsmottagande att i förekommande fall bringa frågan under Kungl. Maj:ts prövning. Föreskriften härom utgör närmast ett belägg för att systemet med anvisningar redan från början bedömts såsom icke invändningsfritt.

Den avgörande svagheten i detta system ligger emellertid däri att i ett läge, då samstämmighet i uppfattning och samordning av planering icke utan vidare kommer till stånd, möjligheten att tillgripa formliga anvisningar faktiskt ej utnyttjas. Skälet är därvid enligt utredningen helt enkelt det, att en sådan metod — förutom att den strider mot vedertagna former för en myndighets sätt att agera gentemot en annan myndighet — ter sig till sin innebörd brysk och kanske bedömes såsom för framtiden ägnad att ytterligare försvåra möjligheterna till samförstånd.

Som resultat av sina överväganden föreslår utredningen, att riksnämndens anvisningsrätt avskaffas.

En ökad reell ansvarsfördelning i förhållandet mellan de beredskapsplanerande myndigheterna. Utredningens förslag om borttagande av anvisningsrätten följer av dess uppfattning, att riksnämnden bör befrias från sitt — åtminstone formellt vittgående — ansvar för genomförandet av en samordning inom det ekonomiska beredskapsfältet.

Vid sina överväganden av detta spörsmål har utredningen bl. a. beaktat det förhållandet, att de faktiska förutsättningarna för en över hela det ekonomiska försvarsområdet samordnad planering icke synes vara i allo helt tillfredsställande. Det bör även bemärkas, att läget numera är delvis annor-

lunda än på den tid, då folkhushållningsdepartementet fanns och inom Kungl. Maj:ts kansli svarade för samordningen i ekonomiska beredskapsfrågor. Den omständigheten att ett särskilt departement, varunder åtskilliga beredskapsvårdande myndigheter sorterade, framstod som den naturlige huvudmannen på ifrågavarande område torde ha inneburit gynnsammare förutsättningar än de nu föreliggande för beredskapsplaneringens samordning även på verksplanet. Bilden är numera betydligt mer splittrad med de viktigare beredskapsplanerande verken lydande under en rad olika departement, såsom handels-, social-, jordbruks-, inrikes- och kommunikationsdepartementen.

Vad angår riksnämndens nuvarande ansvarsställning som centralorgan påtalar utredningen den oklarhet, som f. n. råder i fråga om fördelningen av det både formella och reella ansvaret för beredskapsplaneringen. Enligt utredningen borde det rimligen förhålla sig så att om en viss beredskapsuppgift instruktionsmässigt eller eljest ankommer på en myndighet och om denna uppgift kan lösas separat, endast denna myndighet bör ha ansvaret för vad som göres eller låtes. Jämligt sin instruktion åligger det emellertid riksnämnden »att leda, övervaka och samordna» försvarsförberedelserna på det ekonomiska området, och något avkall från denna uppgift göres ej för det fall, där själva utförandet av sådana förberedelser ålagts annan myndighet. På i huvudsak samma sätt ter sig läget, där planeringen av försvarsberedskapen i något särskilt hänseende gemensamt ankommer på flera myndigheter och av dessa måste lösas i intimt samarbete. Riksnämndens medverkan kan därvid betingas av att planeringen även berör områden, för vilka nämnden är omedelbart ansvarig. Vad instruktionen ålägger riksnämnden för ansvar i sådana fall är oklart. Skyldigheten att »leda, övervaka och samordna» kan enligt utredningen ge rum för en mycket vidsträckt tolkning.

Utredningen har mot bakgrund av sina överväganden i ämnet framlagt vissa synpunkter och förslag på hur samarbetet inom det ekonomiska beredskapsområdet bör ordnas. Förslagen syftar till en ökad reell ansvarsfördelning mellan de i beredskapsarbetet deltagande myndigheterna samtidigt som samordningsaspekten beaktas genom att förbättrade former skapas för ett kontinuerligt samråd mellan berörda myndigheter. Utredningens förslag i sistnämnda hänseende — som avser inrättandet av en särskild samordningsdelegation för civila beredskapsfrågor — redovisas i närmast följande avsnitt.

Beträffande ansvarsfördelningen innebär den föreslagna ordningen, att den decentralisering av beredskapsuppgifter, som utredningen i det föregående förordat, åtföljes av en motsvarande decentralisering av ansvaret för att berörda uppgifter blir tillfredsställande genomförda och samordnade med annan beredskapsplanering. Vad angår riksnämnden själv skall den — vid sidan om sin egen beredskapsplanerande verksamhet — bibehålla sin ställning som centralorgan inom det ekonomiska försvaret. Nämnden skall vis-

serligen icke längre vara direktivgivande och i sista hand ansvarig för att en samordning av beredskapsplaneringen verkligen kommer till stånd. Den skall emellertid ha skyldighet att följa upp beredskapsverksamheten på hela det ekonomiska fältet, taga initiativ där så är påkallat, vid behov stå till de beredskapsplanerande myndigheternas förfogande för samråd samt allmänt verka för samordning såväl inom det ekonomiska försvaret som i dettas förhållande till andra totalförsvargrenar. Utredningen föreslår — som strax skall närmare utvecklas — en särskild delegation för samordningsfrågor och anser, att ett sådant organ bör kunna ge verksamt stöd åt riksnämnden i dess arbetsuppgifter som centralorgan.

Med en ökad reell ansvarsfördelning är det angeläget, att en klarare gränsdragning sker i vederbörande instruktioner av de beredskapsuppgifter, som åvilar riksnämnden resp. andra myndigheter. Utredningen åsyftar härvidlag främst beredskapsuppgifter, vilka uppenbarligen bör ankomma på andra myndigheter än riksnämnden men beträffande vilka uppgifter det saknas instruktionsmässig föreskrift om att ansvaret för dem verkligen också åvilar dessa andra myndigheter. Klarare riktlinjer bör i sådana fall ges genom att det i vederbörliga instruktioner i möjligaste mån angives vad som i förevarande hänseenden ankommer på de olika verken och myndigheterna. Utredningen vill alltså förorda en översyn av instruktionerna från denna utgångspunkt.

Utredningen uppehåller sig i sammanhanget vid vissa mindre beredskapsuppgifter, där nuvarande regler synes ägnade att skapa oklarhet om vem som har det direkta ansvaret för beredskapsplanläggningen. Det gäller försäkrings-, bank- och penningväsendet. I avsaknad av uttryckliga bestämmelser i vederböriga instruktioner torde emellertid det direkta ansvaret nu få anses åvila riksnämnden. Mot bakgrund av vad utredningen förut mera allmänt framhållit beträffande decentraliseringen, framstår det som naturligt, att ansvaret anknytes till de myndigheter (försäkringsinspektionen, bank- och fondinspektionen etc.), som genom sin fredsmässiga verksamhet besitter den särskilda sakkunskapen.

Delegationen för civila försvarsberedskapsfrågor. För att skapa bättre betingelser för en kontinuerligt verkande effektiv samordning har utredningen efter ingående överväganden ansett sig böra förorda inrättandet av en »chefsämnd», innefattande en representation för de beredskapsplanerande myndigheterna och med uppgift att till gemensamma överläggningar upptaga beredskapsfrågor, som är av kontroversiell karaktär eller som med hänsyn till sin särskilda vikt eller omfattning bör avhandlas inom delegationen.

Utredningen förklarar sig medveten om att de samordningsproblem den haft att överväga närmast avser den ekonomiska försvarsberedskapen. Den har emellertid icke kunnat bortse från det förhållandet, att samordningsfrågorna i vidsträckt hänseenden är ett odelbart helt och att det icke skulle innebära en rationell lösning att för samrådsförfarande tillsätta en chefsämnd, vars uppgift begränsades till det ekonomiska beredskapsfältet.

Sådana väsentliga frågor som t. ex. de vilka avser transportväsendet, arbeidskraftsfördelningen, industriproduktionen och livsmedelsförsörjningen måste sålunda dryftas och lösas under beaktande jämväl av anspråk som ställts från företrädare för andra grenar av totalförsvaret. Särskilt gör sig då enligt utredningen behovet av en samordning av den civila försvarsberedskapen gällande. Med hänsyn härtill bör nämndens uppgift avse hela detta beredskapsfält.

Benämningen föreslås bli delegationen för civila beredskapsfrågor. I fråga om sammansättningen bör enligt utredningen i delegationen i första hand vara representerade myndigheter och organ med mera centrala uppgifter inom det civila beredskapsområdet. Som permanenta ledamöter föreslås ingå cheferna för civilförsvarsstyrelsen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, arbetsmarknadsstyrelsen, jordbruksnämnden och medicinalstyrelsen samt ordföranden i den centrala civila transportkommitté (CCT), som utredningen föreslår tillsatt (se härom i det följande). Till denna delegation bör även i förekommande fall adjungeras chefer för andra myndigheter med uppgifter inom det berörda beredskapsområdet eller med uppgifter som har anknytning till detta. Jämväl företrädare för närings- och intresseorganisationer bör kunna beredas tillfälle närvara.

Delegationens uppgift är att verka för samordning. Överläggningarna inom densamma bör sålunda syfta till att skapa förutsättningar för en gemensam grundsyn och ett samordnat handlingsprogram. Den bör emellertid icke tilläggas någon beslutanderätt, vilket för övrigt skulle vara oförenligt med de olika verkens självständiga ställning. Utredningen understryker i sammanhanget, att delegationens tillskapande icke innebär någon minskning i de beredskapsvårdande myndigheternas skyldighet att själva i görlig mån samordna sina resp. beredskapsuppgifter och icke heller någon principiell förändring för riksnämnden i dess ställning som centralorgan på det ekonomiska beredskapsfältet.

Vad angår ordförandeskapet har utredningen angivit de alternativa möjligheterna att till ordförande utse antingen någon av de berörda verkscheferna eller ett statsråd, närmast då det konsultativa statsråd som på regeringsplanet har till uppgift att svara för samordningen av de civila beredskapsfrågorna. De skäl som kan anföras för resp. mot ett vart av alternativen har närmare utvecklats i betänkandet.

Utredningen erinrar om att chefen för försvarsdepartementet numera tillkallat särskilda sakkunniga för utredning rörande totalförsvarets lednings- och samordningsproblem och förutsätter, att dessa frågor härigenom kan bringas till en mera definitiv lösning. Från beredskapssynpunkt kan det emellertid enligt utredningen icke vara tillrådligt att i avbidan härpå låta samordningsproblemen inom det civila försvarsberedskapsområdet förbli i det för dagen rådande läget. Utredningen anser det tvärtom angeläget, att den föreslagna delegationen för civila beredskapsfrågor snarast inrättas.

Yttranden

Vad utredningen anført om önskvärdheten av decentraliseringsprincipens fortsatta tillämpning inom det ekonomiska beredskapsarbetet har av remissinstanserna allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Från ett par remissinstansers sida framhålls dock de olägenheter, som en alltför långt driven decentralisering kan innebära med hänsyn till samordningsaspekten och riksnämndens ställning som centralorgan.

Civildövarsstyrelsen framhåller, att man genom en horisontell decentralisering till sådana myndigheter, som genom sina fredsuppgifter äger särskild sakkunskap på respektive områden, lättast åstadkommer den önskvärda smidigheten i beredskapsarbetet. Styrelsen vill dock starkt understryka behovet av samordning vid genomförd decentralisering.

Överbefälhavaren — liksom *statens jordbruksnämnd* — anser, att en utgångspunkt vid decentralisering av beredskapsuppgifter bör vara, att de fredstida myndigheter vilka tilläggas sådana även får ansvaret för den planerade verksamhetens bedrivande under krig. All verksamhet på det ekonomiska försvarets område bör enligt överbefälhavaren författningsmässigt regleras efter denna grundprincip.

Enligt *överståthållarämbetet* medför de ekonomiska beredskapsuppgifternas svårighetsgrad och deras utsträckning till väsentliga delar av samhällslivet, att man säkerligen icke enbart genom organisationsförändringar löser riksnämndens nuvarande svårigheter. En ytterligare decentralisering av beredskapsuppgifter torde ur denna synpunkt vara nödvändig. — En ökad decentralisering förordas även av *generalpoststyrelsen*, som anser att en sådan skulle innebära en väsentlig rationalisering av planlägningsarbetet och möjliggöra för riksnämnden att i större utsträckning ägna sig åt de särskilda för landets försvar synnerligen betydelsefulla funktioner, som alltjämt avses skola åvila nämnden.

Försvarets fabriksstyrelse säger sig i princip ansluta sig till decentraliseringslinjen men vill dock understryka, att frågan om anknytning av en planlägningsuppgift till viss myndighet nog måste prövas med beaktande av huruvida myndigheten med hänsyn till arten av sina fredsmässiga arbetsuppgifter verkligen kan anses äga de bästa förutsättningarna för att även sörja för krigsplanläggning.

Marinförvaltningen anser, att en viss restriktivitet bör iakttagas vid tillämpningen av decentraliseringsprincipen. Ytterligare decentralisering synes sålunda kunna medföra, att riksnämndens ställning som samordnande organ kommer att försvagas.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap slutligen uppehåller sig särskilt vid samordningsaspekten i samband med decentraliseringen. Ett ställningstagande för eller mot en viss decentralisering är enligt nämnden i första hand en avvägning mellan å ena sidan fördelarna att lägga uppgifterna hos ett fackorgan och å andra sidan de nackdelar detta medför ur samordningssynpunkt. Endast då fördelarna klart överväger, bör decentralisering ifrågakomma.

Behovet av ett särskilt centralorgan med samordnande funktioner inom det ekonomiska försvaret har icke ifrågasatts av någon remissinstans och icke heller riksnämndens ställning som sådant centralorgan.

Överbefälhavaren framhåller, att det ur militär synpunkt är fördelaktigt om samarbetet med civila myndigheter på det ekonomiska försvarets område i frågor, som kräver samordning mellan flera civila myndigheters verksamhet, kan ske med ett enda civilt centralorgan. Värdet av ett sådant har bestyrkts under de gångna åren, och riksnämnden bör därför bibehållas vid sina hittillsvarande samordnande funktioner.

Kommerskollegium understryker vikten av att planeringen inom det ekonomiska området hålles samman under en stark enhetlig ledning och att för uppgiften finnes ett särskilt gemensamt organ. Endast härigenom skapas förutsättning för erforderlig samordning av olika berörda myndigheters verksamhet samt lämnas möjlighet att i olika lägen med erforderlig kraft hävda de materiella behov, som föreligger på sektorer av samhällslivet, vilka ligger utanför det militära försvaret och civilförsvaret. Av vikt är även att ett sådant centralt organ med sin ingående kännedom om näringslivet kan medverka till en utformning av planeringen, som tager vederbörlig hänsyn till den ekonomiska verksamhetens arbetssätt och övriga förutsättningar.

Liknande synpunkter framföres av *olika remissinstanser inom näringslivet*. Nämnas må i sammanhanget, att *Sveriges grossistförbund* och *Sveriges köpmannaförbund* i sina yttranden bl. a. uppehåller sig vid den betydelse som ett centralorgan får vid övergången från fredsförhållanden till ett krisläge. I en dylik situation krävs sålunda ett handlingskraftigt organ, som är berett att omedelbart taga hand om de regleringar, vilka är påkallade inom näringslivet, och därefter medverka vid upprättandet av särskilda krisorgan.

I fråga om riksnämndens befogenheter som centralorgan är det främst utredningens förslag om anvisningsrättens slopande, som föranlett kritiska erinringar. De remissinstanser, som avstyrkt eller ställt sig tveksamma till utredningens förslag i denna del, är närmast *överbefälhavaren*, *marinförvaltningen*, *försvarets fabriksstyrelse*, *statskontoret*, *statens organisationsnämnd*, *statens jordbruksnämnd*, *kommerskollegium*, *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap*, *länsstyrelsen i Malmöhus län*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges lantbruksförbund*, *Kooperativa förbundet*, *Landsorganisationen*, *Sveriges akademikers centralorganisation* samt *vissa handelskammare*. Övriga remissinstanser har — utan att närmare utveckla sin ståndpunkt — lämnat utredningens förslag utan erinran.

Överbefälhavaren, *försvarets förvaltningsdirektion* och *marinförvaltningen* anser, att riksnämnden för att kunna genomföra den erforderliga samordningen bör ha befogenhet att ge sidoordnade myndigheter bindande anvisningar. Nämnade remissinstanser anser också, att riksnämndens ställning

som anvisningsgivande myndighet lämpligen borde stärkas genom att de myndigheter, som f. n. äger rätt att vara representerade vid nämndens sammanträden, i fortsättningen åläggas skyldighet att vara företrädare. — Marinförvaltningen erinrar i sammanhanget, att utredningen för att ge riksnämnden ett stöd i dess samordningssträvanden förordat inrättandet av en särskild samrådsdelegation. Det med delegationen avsedda ändamålet kan enligt marinförvaltningen uppnås på ett enklare sätt, nämligen genom att de verkschefer (ställföreträdare), som ifrågasatts ha skyldighet att efter kallelse närvara vid sammanträden i delegationen, i stället får ingå i riksnämndens ledning vid avgörandet av ärenden, där anvisningar ifrågakommer. Med en dylik ordning synes man undvika olägenheterna med anvisningsrätten, då de anvisningsmottagande myndigheterna då har möjlighet att genom sina chefer delta i anvisningsärendenas behandling. — Vad angår *försvarets förvaltningsdirektion* bör framhållas, att kanslidirektören i direktionen anfört *reservation* mot dennas yttrande. I reservationen anföres, att formen med direktivrätt gentemot sidoordnade myndigheter inom deras förvaltningsområden är främmande för den civila statsförvaltningen. Direktivrätten innefattar vidare icke några klara regler för ansvarsfördelningen myndigheterna emellan och blir verkninglös, därest direktiven icke är förknippade med skyldighet att vidtaga åtgärd inom viss tid.

Enligt *försvarets fabriksstyrelse* förefaller ej de skäl fullt bärande, som utredningen anfört för att en viss myndighet icke skall kunna ha direktivrätt gentemot andra jämställda myndigheter. Enligt styrelsen torde behovet av anvisningsrätt inom här ifrågavarande område böra bedömas ur praktiska synpunkter och med hänsyn till vad effektiviteten i den allmänna försvarsplanläggningen kräver.

Kommerskollegium anför liknande synpunkter och framhåller, att möjligheten för centralorganet att ge bindande anvisningar säkrar de formella förutsättningarna för en fast samordning inom beredskapsområdet. En sådan ordning synes kollegium vara att föredraga framför det av utredningen föreslagna samrådsförfarandet, där de olika berörda myndigheternas representanter skulle på ett mera oklart sätt »känna sig bundna» av vad som överenskommits vid överläggningarna inom den särskilda samrådsdelegationen. Enligt kollegium har systemet med bindande anvisningar, som vid behov kan bringas under Kungl. Maj:ts prövning, bestämda fördelar även ur de anvisningsmottagande myndigheternas synpunkt med tanke på frågan om ansvarsfördelningen.

Sveriges industriförbund framhåller, att de av utredningsmannen anförda skälen mot ett bibehållande av riksnämndens anvisningsrätt synes taga sikte på utnyttjandet av anvisningar som ett medel att lösa kontroversiella frågor. Utredningen har däremot förbigått, att i nämndens samordnande verksamhet behov kan finnas av exempelvis allmänna, till ett flertal myndigheter riktade anvisningar om beredskapsplaneringens utformning utan att några som helst kontroversiella uppfattningar mellan myndigheterna föreligger. Föreskriften om anvisningsrätten i nämndens

instruktion synes därför böra kvarstå. Industriförbundet — liksom för övrigt *Sveriges köpmannaförbund* — ställer sig dock tveksamt till lämpligheten av att riksnämnden under normala fredliga förhållanden utnyttjar sin befogenhet att meddela formliga anvisningar för att lösa verkligt kontroversiella samordningsfrågor. Den bästa lösningen synes de båda förbunden i sådana fall vara att underställa frågorna Kungl. Maj:ts prövning.

Riksnämnden själv anför i sammanhanget såsom sin uppfattning, att hänsynen till andra myndigheters självbestämmanderätt icke bör få hindra en rationell ordning för samordning på detta synnerligen viktiga beredskapsområde. Nämnden kan icke heller ansluta sig till den uppfattningen, att anvisningsrätten i själva verket skulle sakna effekt. Tvärtom utgör denna rätt en förutsättning för att nämnden skall kunna utöva central ledning och samordning. Enbart den omständigheten att anvisningsrätten finns verkar befrämjande för att nå samförståndslösningar. Nämnden är således av den uppfattningen, att den anvisningsrätt som tillagts nämnden är naturlig och nödvändig för att nämnden skall kunna fungera som central myndighet. De skäl för dess borttagande som utredningen anfört kan icke anses bärande.

Utredningens uppfattning att oklarhet för närvarande råder i fråga om fördelningen av ansvaret för beredskapsplaneringen delas av åtskilliga remissinstanser, och angelägenheten understrykes av att ansvarsfördelningen får en i både formellt och praktiskt hänseende tillfredsställande lösning. Uttalanden i sådan riktning göres av bl. a. *överbefälhavaren, försvarets förvaltningsdirektion, telestyrelsen, generalpoststyrelsen, statens jordbruksnämnd, länsstyrelserna i Kronobergs samt Göteborgs och Bohus län*, vidare av *Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund* och *Stockholms handelskammare*. Nyssnämnda länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län påtalar i sammanhanget, att oklarheten i ansvarsfördelningen på det centrala planet icke har kunnat undgå att i sin tur menligt inverka på verksamheten på det regionala planet.

Vissa remissinstanser har behandlat de ansvarsfördelningsproblem, som möter på särskilda beredskapsområden.

Telestyrelsen framhåller, att telekommunikationerna är av utslagsgivande betydelse för näringslivet och att de med hänsyn härtill i skilda sammanhang bedömes tillhöra det ekonomiska beredskapsområdet. I enlighet härmed skulle sålunda telekommunikationsväsendet stå under riksnämndens ledning, övervakning och samordning. *Telestyrelsens* egen instruktion ger dock icke stöd för en sådan uppfattning. I instruktionen nämns sålunda som likaberättigade samrådsmyndigheter riksnämnden, försvarsstaben, civilförsvarsstyrelsen och beredskapsnämnden för psykologiskt försvar. Ifrågavarande samrådsföreskrift torde ha tillkommit bl. a. som ett uttryck för att telekommunikationerna är av betydelse i lika hög grad för totalförsvarets alla grenar.

Vattenfallsstyrelsen erinrar om att enligt uttalande i proposition till 1948 års riksdag ansvaret för beredskapsarbetet på kraftförsörjningens område

i sista hand förutsattes åvila riksnämnden. I fråga om detaljplaneringen på kraftområdet verkar emellertid Centrala driftledningen (CDL), vilket är ett samarbetsorgan mellan den statliga och enskilda kraftindustrin. Med hänsyn till beredskapsuppgiftens nära anknytning till vattenfallsstyrelsens ämbetsområde — ordförande i CDL är styrelsens generaldirektör och CDL:s arbetande och utredande organ, riksdriftbyrån, består av personal från styrelsen — ligger det nära till hands att låta denna myndighet påtaga sig huvudansvaret för nämnda uppgift.

Vad angår utredningens förslag, att ansvaret för beredskapsplaneringen på försäkrings-, bank- och penningväsendets område närmare klarlägges och därvid ålägges de myndigheter (försäkringsinspektionen, bank- och fondinspektionen etc.), som genom sin fredsmässiga verksamhet besitter den särskilda sakkunskapen, har detta tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *statens organisationsnämnd, kommerskollegium, försäkringsinspektionen, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Kronobergs län samt vissa handelskammare*. För ett bibehållet huvudansvar hos riksnämnden uttalar sig däremot *bank- och fondinspektionen, fullmäktige i riksbanken* samt *visva andra handelskammare*. — Av de av utredningens förslag berörda myndigheterna framhåller *försäkringsinspektionen*, att dess kontakter med riksnämnden såvitt rör beredskapsplaneringen på försäkringsområdet förlöpt friktionsfritt och icke ställt frågan om det reella eller formella ansvaret på sin spets. Inspektionen tillstyrker emellertid, att i klarhetens intresse berörda planeringsansvar instruktionsmässigt ålägges densamma. — *Bank- och fondinspektionen* ifrågasätter emellertid, om ansvaret på försäkrings- och bankområdet bör decentraliseras till vederbörande fredsmyndigheter, detta främst med hänsyn till behovet av samordning mellan dessa myndigheters planering. Huvudansvaret synes böra kvarligga hos riksnämnden, som givetvis skall utföra planeringen i intimt samråd med fackmyndigheterna. En liknande uppfattning framföres av *fullmäktige i riksbanken*.

I anslutning till vad utredningen anfört om oklarheten i ansvarsfördelningen säger sig *riksnämnden* icke vilja bestrida, att fall föreligger där sådan oklarhet råder. Några praktiska problem av betydelse synes dock icke förekomma i detta avseende. Själv bedömer riksnämnden sitt ansvar — emanerande från skyldigheten att »leda, övervaka och samordna försvarsförberedelserna på det ekonomiska området» — såsom relativt vidsträckt, vilket emellertid icke fritager andra planläggande myndigheter från det ansvar, som rimligen kan åläggas dem i deras egenskap av sakkunniga myndigheter. I viss mån torde här föreligga ett delat ansvar, vilket i och för sig är förklarligt, då man till varje pris måste undvika, att område finnes, där ingen känner ansvar. — Riksnämnden bedömer i princip ansvarsfördelningen så, att de olika planerande myndigheterna var och en på sitt område bör bära ansvaret dels för att planläggningen sker på ett sakförståndigt sätt, dels för att den sker i enlighet med riksnämndens anvisningar där så-

dana ansetts erforderliga. Härutöver bör riksnämnden verka dels för att planläggning kommer till stånd på olika områden, dels för en gemensam grundsyn, efter vilken de planläggande myndigheterna skall arbeta. — Vad särskilt angår försäkrings-, bank- och penningväsendet framhåller nämnden, att den tagit vissa initiativ samt verkat såsom allmänt samordnande organ, medan planlägningsarbetet i detalj utförts eller avses utfört av resp. fackmyndigheter. Enligt nämndens uppfattning är arbetsfördelningen sålunda redan ordnad på det sätt som utredningen föreslår.

Utredningens förslag om inrättande av en delegation för civila beredskapsfrågor har tillstyrkts eller lämnats i huvudsak utan erinran av följande remissinstanser, nämligen *arbetsmarknadsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statens jordbruksnämnd, sjöfartsstyrelsen, försäkringsinspektionen, överståthållarämbetet, samtliga åtta hörda länsstyrelser och civilbefälhavaren i andra civilområdet*. Av nämnda remissinstanser har vissa anslutit sig till den alternativt föreslagna anordningen med ett statsråd som ordförande, andra till anordningen med en verkschef som ordförande. — Flertalet övriga remissinstanser har förordat, att innan ställning togs till förevarande spørsmål resultatet av den pågående utredningen om samordnings- och ledningsproblemen inom totalförsvaret — 1960 års försvarsledningsutredning — avvaktas. Vissa remissinstanser har gjort det utan att ange någon egentlig ståndpunkt till utredningens förslag, såsom *överbefälhavaren, försvarets förvaltningsdirektion, statens organisationsnämnd, luftfartsstyrelsen och Sveriges akademikers centralorganisation*. Andra remissinstanser har förklarat sig positivt inställda i princip. Till dessa torde närmast få räknas *medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, järnvägsstyrelsen och statskontoret*. Ett antal remissinstanser har emellertid ställt sig kritiska till den av utredningen förordade ordningen eller åtminstone förordat alternativa interimistiska lösningar av samordningsproblemen. Till denna grupp hör *arméintendentur-, marin- och flygförvaltningarna, kommerskollegium, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, civilbefälhavaren i fjärde civilområdet, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Kooperativa förbundet och Tjänstemännens centralorganisation*.

Civilförsvarsstyrelsen erinrar om att totalförsvarets ledning f. n. är föremål för särskild utredning. I avbidan på resultatet härav ansluter sig styrelsen till den av riksnämndsutredningen förordade lösningen med en delegation för civila försvarsberedskapsfrågor. Delegationens verksamhet bör dock avse icke enbart överläggningar i ärenden, som ankommer på de för den civila försvarsberedskapen ansvariga myndigheterna, utan jämväl inbördes information i större hithörande frågor. För att delegationen skall fylla sin uppgift är det påkallat med en föreskrift, att den skall sammanträda minst ett visst antal gånger om året. Vad angår posten som ordföran-

de bör enligt styrelsen en verkschef utses till denna. Mot lösningen med ett statsråd som ordförande talar förutom invändningar av politisk karaktär den omständigheten, att verksamheten är begränsad till överläggningar på verksplanet.

Statens jordbruksnämnd ansluter sig i sak till det föreslagna arrangementet med en särskild chefsnämnd. En sådan nämnd, vars avgöranden i realiteten torde få karaktären av direktiv till de berörda myndigheterna, bör kunna bli av stor betydelse som ett gemensamt organ för överväganden angående skilda områden av ekonomisk försvarsberedskap. I fråga om ordförandeposten förefaller det naturligt, att verkschefsalternativet väljes, därvid chefen för riksnämnden närmast synes böra ifrågakomma. — Andra tillstyrkande myndigheter, vilka i likhet med jordbruksnämnden och civilförsvarsstyrelsen anser, att ordföranden bör vara en verkschef, är *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* och *riksräkenskapsverket*.

Telestyrelsen och *generalpoststyrelsen* är likaledes införstådda med att ett samverkansorgan sådant som den av utredningen föreslagna chefsnämnden bör ha en viktig uppgift att fylla och anser sig därför böra tillstyrka dess snara inrättande. Vad angår nämndens närmare organisation har generalpoststyrelsen i princip icke något att erinra, medan telestyrelsen anmäler tvekan i vissa hänseenden dock utan att närmare utveckla sin ståndpunkt. Till ordförande vill de båda myndigheterna ha ett statsråd.

Civilbefälhavaren i andra civilområdet anser, att tillkomsten av delegationen icke minst skulle bidra till att klarlägga såväl den reella som den formella ansvarsfördelningen mellan de berörda beredskapsvårdande myndigheterna. Han ifrågasätter dock, om icke den föreslagna delegationen borde ingå såsom en särskild beredning inom Kungl. Maj:ts kansli. Härigenom skulle bl. a. nära kontakt etableras med det samordnings- och planeringsarbete, som bedrivs inom statsrådsberedningen och statsdepartementen. Ordförandeposten synes i konsekvens härmed böra anförtros ett statsråd. — Andra tillstyrkande myndigheter, vilka i likhet med tele- och generalpoststyrelserna samt nämnde civilbefälhavare anser, att ett statsråd bör vara ordförande, är *vattenfallsstyrelsen*, *sjöfartsstyrelsen*, *överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län* samt *Västmanlands län*.

Överbefälhavaren anser visserligen liksom utredningen att en fastare samordning är nödvändig men förordar att med ett ställningstagande till utredningens förslag i denna del skall anstå i avvaktan på resultatet av 1960 års försvarsledningskommittés arbete. Han begränsar sig i övrigt till att erinra om sitt eget tidigare framlagda förslag till förbättrad samordning dels inom Kungl. Maj:ts kansli dels på verksplanet. I detta förslag ifrågasattes lämpligheten av att ha i förra fallet ett försvarsberedskapsutskott och i senare fallet någon form av chefsnämnd med ett samordnande kansli. Utgångspunkten skulle emellertid vara, att ämbetsverkens nuvarande ställning i förhållande till Kungl. Maj:t icke borde ändras. Helt allmänt vill överbefälhavaren understryka angelägenheten av att lednings- och sam-

ordningsfrågorna inom den civila delen av totalförsvaret får en lösning utan onödig tidsutdräkt.

Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar och järnvägsstyrelsen finner den av utredningen förordade lösningen vara principiellt lämplig men anser trots detta, att man bör avvakta pågående försvarsledningsutredning.

Kommerskollegium avstyrker inrättandet av delegationen. Det erinras i sammanhanget om att denna till verksamhetsområde tänkes ha dels olika grenar av den ekonomiska försvarsberedskapen, dels annan »civil» beredskapsverksamhet och därvid främst civilförsvaret. Enligt kollegiums uppfattning bör emellertid den ekonomiska beredskapen ses som ett från t. ex. militärförsvaret och civilförsvaret skilt område med sitt särskilda behov av samlad överblick, ledning och samordning. Erforderlig samverkan och samordning måste givetvis säkras med beredskapen på civilförsvarets område. Detsamma gäller emellertid i lika mån i förhållande till det militära försvaret. Att enligt utredningens förslag i ett särskilt system nu organisera samordningen mellan civilförsvaret och det ekonomiska beredskapsområdet skulle enligt kollegiets uppfattning också föregripa pågående utredning om totalförsvarets ledningsproblem. Man bör därför i förevarande sammanhang begränsa sig till samordningsuppgiften på det ekonomiska fältet. Kollegium ställer sig därvid tveksamt till möjligheterna för en enligt utredningens förslag utformad delegation — som saknar besluts- och anvisningsrätt — att med erforderlig styrka leda och samordna det ekonomiska beredskapsarbetet.

Arméintendenturförvaltningen ifrågasätter, om man icke i första hand bör undersöka förutsättningarna att genom erforderliga organisationsförändringar inom riksnämnden och eventuellt vidgade befogenheter för denna åstadkomma önskad effektivisering av samordningen. Först om det konstateras, att en sådan lösning ej är möjlig, bör frågan upptagas om inrättandet av ett särskilt organ.

Sveriges industriförbund och *Kooperativa förbundet*, som likaledes erinrar om pågående totalförvarsutredning, anser det böra övervägas att till riksnämnden knyta de tänkta ledamöterna i delegationen. En liknande lösning förordas av *Sveriges köpmannaförbund*, *marinförvaltningen* och *flygförvaltningen*, vilken sistnämnda myndighet dock endast uttalar sig om en interimistisk lösning.

Enligt riksnämnden gäller det nu i första hand att lösa samordningsproblemen på det ekonomiska området. Hur därefter samordningen skall ske mellan ekonomiskt försvar, civilförsvaret och militärt försvar och om det är lämpligt att t. ex. ställa civilförsvaret och ekonomiskt försvar under gemensam ledning är frågor, som får övervägas i ett större sammanhang. — Såvitt riksnämnden förstår, har utredningen eftersträvat att få till stånd en ordning, enligt vilken kontroversiella frågor inom det ekonomiska försvaret skall kunna hänskjutas till ett forum, där flera myndigheter än de direkt berörda är representerade. Med denna utgångspunkt synes nämnden den

närmast till hands liggande lösningen vara att föreskriva, att sådana frågor skall kunna hänskjutas till riksnämnden i plenum samt att nämnden därvid skall ha viss sammansättning, i huvudsak densamma som utredningen tänkt sig i fråga om delegationen. Förutsättning för en sådan sammansättning av riksnämnden finns i stort sett redan enligt gällande instruktion. Genom några smärre jämkningar i instruktionen skulle ökade möjligheter kunna ernås till smidig samordning på det ekonomiska området, varvid tillika skulle undvikas de komplicerade ledningsförhållanden, som ett vid sidan av de planerande myndigheterna stående rådgivande organ skulle innebära.

Departementschefen

Ett framgångsrikt försvar förutsätter bl. a., att de materiella behov av olika slag, som uppkommer i ett krigs- eller avspärrningsläge, blir tillgodosedda i rimlig utsträckning. För att så skall kunna ske måste redan i fredstid omfattande förberedelser vidtagas och en planering av berörda verksamhetsområden komma till stånd. Arbetet härmed blir en uppgift för den ekonomiska försvarsberedskapen, som bör sikta icke endast på att tillgodose de krav som från försvarets sida ställes på landets produktionsförmåga i ett krisläge utan även på att trygga folkförsörjningen överhuvud i en sådan situation.

Förberedelsearbetet inom det ekonomiska försvaret berör vitt skilda områden av samhällslivet. Som exempel på ifrågakommande beredskapsuppgifter kan nämnas planläggning av produktion och handel (jämte viss annan icke-industriell verksamhet), planläggning av bränsle- och energiberedskapen, lagring av försörjningsviktiga varor, planläggning för undanförsel och förstöring, disposition av arbetskraft för olika ekonomiska ändamål, planläggning för tillgodoseende av försörjningsviktiga transportbehov etc. Beredskapsområdets omfattning och skiftande karaktär har skapat särskilda organisatoriska problem, som icke har sin motsvarighet inom övriga totalförsvarsgrenar. Det må i sammanhanget erinras om förhållandena inom det militära försvaret och civilförsvaret, där beredskapsuppgifterna är ganska väl avgränsade och till sin natur sådana att de möjliggör en relativt hög grad av administrativ koncentration. — Det är mot bakgrund av angivna förhållande man har att se den organisatoriska uppläggning av det ekonomiska beredskapsarbetet, som för närvarande gäller och som antogs av 1947 och 1948 års riksdagar. I korthet innebär den, att samtidigt som beredskapsuppgifter i betydande omfattning decentraliserats till olika fredstida myndigheter särskilda garantier skapats för samordningen av dessas verksamhet genom förekomsten av ett centralorgan för det ekonomiska försvaret, nämligen riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap.

Det är nu snart femton år sedan riksnämnden inrättades. Under der tid som förflutit har förutsättningarna för dess verksamhet undergått väsentliga ändringar. Den allmänna ekonomiska och tekniska utvecklingen har sålunda icke kunnat undgå att påverka de ekonomiska beredskapsuppgifterna. Behovet av insatser på vissa sektorer har ökat, medan i andra fall uppgif-

terna arbetsmässigt minskat eller ändrat karaktär. Förutsättningarna för beredskapsarbetet har också påverkats av det utrednings- och organisationsarbete, som under de gångna åren bedrivits inom det militära försvaret och civilförsvaret. Bl. a. de angivna förhållandena har föranlett en översyn av riksnämndens verksamhet och organisation genom en särskilt tillkallad utredningsman. En sådan översyn har också tett sig motiverad redan av det skälet, att riksnämndens inrättande på sin tid innebar en i vissa hänseenden ny organisatorisk lösning av samordningsproblemen inom det ekonomiska försvaret och att en bedömning av nämndens verksamhet därför bör ske mot bakgrund av de gångna årens erfarenheter. Överhuvud gäller i fråga om allt beredskapsarbete — civilt som militärt — att förutsättningarna snabbt förändras och att med hänsyn härtill en omprövning av beredskapsorganisationen måste ske tid efter annan.

I det följande kommer jag att redovisa mina överväganden och ställningstaganden i anslutning till utredningens olika förslag och skall därvid inledningsvis uppehålla mig vid vissa mera allmänna, av utredningen behandlade samordnings- och ansvarsfördelningsspörsmål.

Utredningen förordar, att riksnämnden även framgent skall vara centralorgan inom det ekonomiska försvaret samtidigt som decentraliseringslinjen vidhålls i beredskapsarbetet. I likhet med remissinstanserna ansluter jag mig härvidlag helt till utredningens uppfattning. En förhållandevis långt driven decentralisering till fackmyndigheter av ansvaret för det tekniska genomförandet av olika planläggningsuppgifter torde sålunda vara en förutsättning för att förberedelsearbetet skall kunna bedrivas på ett effektivt och tillräckligt sakkunnigt sätt. Jag vill dock i sammanhanget framhålla, att enbart den omständigheten att det finns en myndighet med lämpliga fredstida uppgifter icke bör vara avgörande för om decentralisering av en beredskapsuppgift bör komma till stånd. Även andra förhållanden torde få beaktas, exempelvis om myndigheten har förutsättningar för att handha den planerade verksamheten i ett krigsläge, vidare om fördelarna att lägga uppgiften på ett fackorgan överväger de nackdelar en sådan ordning kan innebära ur samordningssynpunkt.

Vad angår riksnämndens ställning förefaller det utan vidare klart, att med en uppdelning av beredskapsarbetet på ett antal verk och myndigheter behövet av en samordnande instans gör sig starkt gällande. Genom ett centralorgan måste sålunda de olika myndigheter, som deltagar i det ekonomiska förberedelsearbetet, tillhandahållas de allmänna förutsättningarna och utgångspunkterna för planläggningen så att denna blir samordnad inbördes och i förhållande till annan totalförsvarsplanering. Icke minst relevant synes den synpunkt vara som anförts av kommerskollegium i dess remissyttrande, nämligen att genom ett centralorgan med ingående kännedom om näringslivet få en viss garanti för att beredskapsplaneringen ges en utformning, som tager vederbörlig hänsyn till den ekonomiska verksamhetens arbetssätt och övriga förutsättningar. — Utöver vad sålunda angivits får det ankomma på centralorganet att handha de direkta planeringsuppgifter, som

av olika skäl icke ansetts böra decentraliseras. Det gäller härvidlag i första hand de ur försörjningssynpunkt centrala beredskapsuppgifterna på den allmänna varuplaneringens, krigsproduktions- och bränsleplaneringens områden, vidare de beredskapsuppgifter i övrigt, för vilka lämpliga fredstida myndigheter icke finns att tillgå.

Om sålunda utredningen i stort velat anknyta till den nuvarande uppläggnings- och beredskapsarbetet, vill den likväl få till stånd en ökad reell ansvarsfördelning mellan de myndigheter, som deltagit i planläggningen. I betänkandet påtalas den oklarhet, som för närvarande råder i fråga om fördelningen av både det reella och formella ansvaret för denna. Det erinras om att riksnämnden enligt sin instruktion har att »leda, övervaka och samordna» de ekonomiska försvarsförberedelserna och att något avkall icke göres härpå för det fall där själva utförandet av sådana förberedelser ålagts annan myndighet. Den ordning som utredningen vill se genomförd innebär, att nämnden skall verka för samordning och enhetlig planläggning men icke — som dess egen och även vissa andra myndigheters instruktioner kan tyda på — ha något slutligt ansvar för att en decentraliserad planeringsuppgift verkligen också blir genomförd på ett riktigt sätt. Detta ansvar skall åvila vederbörande myndighet, som i sin instruktion eller eljest fått sig beredskapsarbetet pålagt. Med en sådan ansvarsfördelning — som instruktionsmässigt klart bör komma till uttryck — finns det icke längre något utrymme för att bibehålla den riksnämnden tillkommande rätten att utfärda bindande anvisningar till vederbörande myndigheter, vilken anvisningsrätt enligt utredningen icke fyllt någon funktion.

Enligt min uppfattning torde icke kunna bestridas, att en formell oklarhet för närvarande karakteriserar ansvarsfördelningen mellan de beredskapsplanerande myndigheterna. I princip synes det riktigt, att en viss myndighet som fått en beredskapsuppgift sig ålagd, skall ha ett självständigt ansvar för att densamma blir genomförd på ett riktigt sätt. Det gäller exempelvis här sådana myndigheter som arbetsmarknadsstyrelsen, statens jordbruksnämnd och vissa kommunikationsverk. Den omisskännligheten att uppgiften blivit decentraliserad till myndigheten är ju just ett uttryck för att denna ansetts ha de största förutsättningarna att tekniskt lösa frågan. Å andra sidan är det för mig lika klart, att säkerhet måste skapas för att myndigheten vid det tekniska genomförandet av uppgiften i tillbörlig utsträckning beaktar det underlag för planeringen som erhållits från riksnämnden eller de synpunkter i samordnings- och liknande hänseenden som anförts av denna. Det utrymme, som i ett antal remissyttranden ägnats frågan om riksnämndens anvisningsrätt, synes mig ge vid handen den betydelse man på olika håll tillmäter den angivna aspekten. Samordningsintresset torde bli tillgodosett, om man i vederbörande instruktioner — samtidigt som i dessa fastslås myndigheternas ansvar för ifrågavarande uppgifter — har en föreskrift om samråd med riksnämnden. I allmänhet torde tillämpningen av en sådan föreskrift ej erbjuda några problem. Av intresse är emellertid vad den kan anses innebära i fall då i någon mera väsent-

lig fråga riksnämndens ståndpunkt är oförenlig med de berörda myndigheternas tekniska uppläggning av planeringen eller med de underlag och ställningstaganden som i ämnet redovisats av andra totalförsvarsmyndigheter, med vilka de planerande myndigheterna även har att samråda. I sådana fall förutsätter jag, att frågan i lämplig form — genom riksnämndens egen eller annan berörd myndighets försorg — underställes Kungl. Maj:ts prövning. — I enlighet med det anförda är jag beredd medverka till att en översyn sker av vederbörande myndigheters instruktioner i syfte att få till stånd en klarare bestämning av ansvarsfördelningen.

För riksnämndens egen del kommer ställningen som centralorgan — med den nyss angivna ansvarsfördelningen — att innebära, att nämnden skall vid sidan om sina egna planeringsuppgifter ha en instruktionsmässigt fastlagd skyldighet att följa upp beredskapsarbetet på olika delar av det ekonomiska fältet och att på olika sätt verka för samordning. Den senare uppgiften, som främst siktar till att ge berörda myndigheter de allmänna förutsättningarna och utgångspunkterna för planläggningen, tar sig uttryck i att riksnämnden dels i förekommande fall tar initiativ där så är påkallat, dels står till de planerande myndigheternas förfogande för samråd. En förutsättning för att nämnden skall kunna fullgöra dessa funktioner är att de olika berörda myndigheterna håller nämnden fortlöpande underrättad om sin planläggning. En skyldighet i detta hänseende bör också komma till uttryck i deras instruktioner. — Ett viktigt led i samordningsarbetet är givetvis, att riksnämnden följer utvecklingen inom övriga totalförsvarsgrenar och härvidlag verkar för en ömsesidig anpassning till gemensamma målsättningar. I denna del av sin verksamhet förutsätter jag, att nämnden kommer att få ett stöd i de organisatoriska lösningar, som kan bli ett resultat av den pågående utredningen om totalförsvarets samordnings- och ledningsproblem.

Utöver vad utredningen mera allmänt anfört om decentraliseringsprincipen och dess innebörd i ansvarshänseende har den även förordat decentralisering av vissa riksnämnden nu åvilande beredskapsuppgifter. I ett par fall är det fråga om en reell decentralisering, d. v. s. överflyttning av beredskapsuppgifter för vilka riksnämnden arbetsmässigt har ett primäransvar. I ett par andra fall gäller det en mera formell decentralisering, d. v. s. inskrivning i andra myndigheters instruktioner att viss beredskapsuppgift ankommer på dem, där uppgiften i praktiken redan åvilar dem men där i avsaknad av varje instruktionsmässig föreskrift det formella ansvaret kvarstår för riksnämnden. — Vad angår de förslag som gjorts i förstnämnda hänseende avser dessa närmast riksnämndens uppgifter på transportplaneringsområdet. Till ifrågavarande spörsmål återkommer jag i ett senare sammanhang. — Beträffande den förordade formella decentraliseringen är det närmast fråga om riksnämndens uppgifter på försäkrings- samt bank- och betalningsväsendets områden. Härvidlag har jag icke något att erinra mot att planeringsansvaret på försäkringsområdet instruktionsmässigt pålägges försäkringsinspektionen, som själv tillstyrkt att

så sker. Såvitt gäller beredskapsplaneringen av bank- och betalningsväsendet kommer enligt vad jag inhämtat chefen för finansdepartementet inom kort att begära bemyndigande att igångsätta en särskild utredning i fråga om bank- och betalningsväsendet i krig. I avvaktan på resultatet av denna utredning torde någon ändring i nuvarande ordning tills vidare icke böra genomföras.

Vid remissbehandlingen av utredningens betänkande har vattenfallsstyrelsen tagit upp frågan om ansvaret för beredskapsplaneringen på kraftförsörjningsområdet. Det konstateras i sammanhanget, att enligt uttalande i proposition till 1948 års riksdag ansvaret för beredskapsarbetet på kraftområdet i sista hand förutsättes åvila riksnämnden men att planeringsarbetet organisatoriskt och arbetsmässigt mycket nära kommit att anknytas till vattenfallsstyrelsen. Med hänsyn härtill borde rimligen huvudansvaret kunna överföras på denna myndighet. Vid mina överväganden av frågan har jag icke funnit några egentliga skäl, som talar häremot. Att så sker skulle i stort sett endast innebära en formalisering av vad som i praktiken redan gäller. Det skulle icke heller påverka riksnämndens möjligheter att göra sina synpunkter gällande i fråga om det försörjningsmässiga underlaget för planeringsarbetet. Jag vill här erinra om vad jag tidigare anfört om innebörden av de beredskapsplanerande myndigheternas samrådsskyldighet i förhållande till nämnden. Jag förordar sålunda, att huvudansvaret för planeringen på kraftområdet överflyttas på vattenfallsstyrelsen.

Slutligen vill jag erinra om de förslag, som utredningen framlagt angående en förstärkning av samordningen mellan de beredskapsplanerande myndigheterna och då icke enbart inom det ekonomiska försvaret utan inom det civila försvaret överhuvud. Förslagen går närmast ut på att inrätta en chefsnämnd — delegationen för civila försvarsberedskapsfrågor — som skulle ha till uppgift att behandla beredskapsspörsmål av gemensamt intresse för de i nämnden representerade myndigheterna och som skulle stå under ordförandeskap av någon av de ingående verkscheferna eller alternativt av ett statsråd. — I anledning härav vill jag hänvisa till att chefen för försvarsdepartementet i följd jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallade särskilda sakkunniga — 1960 års försvarsledningsutredning — för att närmare överväga bl. a. frågan om totalförsvarets högsta ledning. De större samordningsproblem, som riksnämndsutredningen behandlat, kommer därvid att tagas upp i ett vidare sammanhang. Med hänsyn härtill och då nämnda sakkunnigas arbete förväntas bli slutfört inom något år, bör några ställningstaganden icke nu göras som kan föregripa den fortsatta behandlingen av totalförsvarets samordnings- och ledningsproblem. De lösningar man därvid kommer fram till kan i sin tur påverka betingelserna för samordningen inom det ekonomiska beredskapsområdet. I sådant fall kan det givetvis bli anledning att upptaga härmed sammanhängande spørsmål till förnyade överväganden.

III. Beredskapsplanläggningen på transportområdet

Utredningen

Transportplaneringsuppgiften. För att i möjlig mån säkerställa ett rationellt utnyttjande av landets transportresurser i krig fordras ett omfattande fredstida planeringsarbete såväl i central som i regional instans. I utredningens direktiv pekas också på att den växande trafiken och beroendet av denna i olika lägen ökat uppgifterna för de transportplanläggande organen. Utredningen har för sin del blivit övertygad om att nuvarande organisation icke ger tillräckliga garantier för en ändamålsenlig planering på detta område. Särskilt har en omprövning av riksnämndens ställning i sammanhanget befunnits angelägen. En sådan omprövning har delvis betingats av önskvärdheten att uppnå fördelarna med en mera konsekvent tillämpning av decentraliseringsprincipen.

Vid sin genomgång av beredskapsuppgifterna inom transportområdet har utredningen funnit, att dessa lämpligen bör indelas i två grupper. Å ena sidan måste de totala transportresurserna fördelas på olika transportbehov. Den planläggning, som erfordras härför, benämner utredningen *transportreglering*. Å andra sidan måste — särskilt för olika transportmedel — det rent tekniska genomförandet av transportererna förberedas. Ifrågavarande planläggning benämner utredningen *transportledning*.

För närvarande gäller, att enligt ett år 1951 av Kungl. Maj:t fattat beslut utgångspunkten för planläggningen av det civila transportväsendet under krig eller krigsfara skall vara, att riksnämnden blir central trafikregleringsmyndighet i krig. Beträffande det fredstida förberedelsearbetet på transportledningsområdet handhas detta f. n. i central instans av riksnämnden själv på landsvägstransporternas och sjöfartens område, av järnvägsstyrelsen på järnvägstrafikens område och av luftfartsstyrelsen på luftfartens område.

Planläggning för transportreglering; inrättandet av en central civil transportkommitté. Under krisförhållanden och i krig måste landets transportresurser kunna utnyttjas på ett rationellt sätt så att väsentliga transportbehov blir tillgodosedda i riktig angelägenhetsordning. Förutsättningar måste finnas att genom transportreglerande åtgärder omdisponera transportresurser mellan olika delar av landet eller mellan olika transportuppgifter, allteftersom läget gör det erforderligt. Beroende på omfattningen och den principiella vikten av dessa transportreglerande åtgärder fattas beslut härom i central eller regional instans. Självfallet måste — framhåller utredningen — förutsättningarna för ifrågavarande transportreglering i krig planläggas redan i fredstid.

Utan att gå närmare in på orsakerna härtill konstaterar utredningen, att planläggningen i central instans för den transportreglerande verksamheten endast i obetydlig omfattning kommit till stånd. Förberedelsearbetet har i

huvudsak begränsat sig till vissa överväganden inom riksnämnden såvitt gäller dennas krigstida organisation som central civil trafikregleringsmyndighet. Enligt utredningens mening föreligger här en allvarlig brist, som snarast bör tillrättas. Om så skall kunna ske, måste emellertid problemen angripas från andra organisatoriska förutsättningar än som nu föreligger. Det är nämligen väsentligt, att i denna planläggning hänsyn toges till de olika anspråk på transportresurserna, som kommer att ställas i krig — härvid är riksnämnden att betrakta som en beställande myndighet vid sidan av andra, såsom civilförsvarsstyrelsen, jordbruksnämnden m. fl. — och att en avvägning mellan anspråken kommer till stånd. Vidare måste i planläggningen beaktas alla tillgängliga transportresurser, d. v. s. vad som finnes att tillgå inom landsvägs-, järnvägs-, sjö- och lufttrafikens områden, och en ändamålsenlig fördelning dem emellan eftersträvas.

Med hänsyn till de krav, som ifrågakarande planering ställer på samordning och enhetlig bedömning, har utredningen funnit det ofrånkomligt att inrätta ett särskilt organ, som får till uppgift att i central instans draga upp riktlinjerna för den transportreglerande verksamheten i krig. I enlighet med det sagda bör härvid behovsintressena närmast representeras av civilförsvarsstyrelsen, jordbruksnämnden och riksnämnden samt transportsidan av järnvägsstyrelsen, biltrafiknämnden (jfr det följande), luftfartsstyrelsen och sjöfartsstyrelsen. Med hänsyn till det civila transportväsendets uppgift att även stödja den militära transportverksamheten samt med hänsyn till nödvändigheten av en samordning mellan civila och militära transporter bör jämväl försvarsstaben vara representerad i organet. Utredningen utgår från att sakkunskap från andra områden skall kunna tillkallas vid behov.

Enligt utredningens mening bör ett sådant fredstida planläggningsorgan naturligt kunna bilda grunden för den centrala civila transportregleringsmyndigheten i krig. Genom verksamheten i fred får det nämligen den kännedom om och insikt i hithörande problem, som erfordras för en smidig övergång till krigsorganisation. Utredningen anser, att härigenom en betydande fördel står att vinna i förhållande till nuvarande läge, där övergången till krigsorganisation föranleder sådana ändringar i den fredstida organisationen, som ur beredskapssynpunkt framstår som mindre lämpliga.

Självfallet måste — anför utredningen vidare — ett planläggningsorgan som det nu avsedda förses med ett arbetande sekretariat. Det kan synas ligga nära till hands att anknyta organets ledning och sekretariat till någon befintlig myndighet. Redan det förhållandet, att så många olika intressen och synpunkter vid planläggningen måste brytas mot varandra och samordnas i gemensamma lösningar, talar emellertid emot att så sker. Skulle man likväl tänka sig en anknytning till en existerande myndighet, torde man främst ha anledning överväga riksnämnden eller järnvägsstyrelsen.

För en anknytning till riksnämnden skulle enligt utredningen kunna anföras den omständigheten, att ifrågakarande arbetsuppgifter f. n. formellt

åvilas nämnden. Utredningen vill emellertid framhålla, att planläggning för vad utredningen kallar transportreglering hittills endast förekommit i så obetydlig omfattning, att skälet knappast kan anses bärande. Däremot kan ett flertal omständigheter anföras mot en sådan lösning. Riksnämndens uppgift i planlägningsarbetet blir att företräda de behovsintressen, som nämnden med hänsyn till sin verksamhet i övrigt har att bevaka. Nämndens handhavande av här ifrågavarande planeringsuppgift skulle under sådana förhållanden strida mot önskemålet, att uppgiften ombesörjes av en i förhållande till olika behovsintressen fullt fristående myndighet. Den avgörande synpunkten är emellertid, att planlägningsarbetet beträffande transportregleringen måste bedömas som omfattande och därjämte måste bedrivas skyndsamt. Det torde därför, åtminstone i ett inledningsskede, kräva betydande arbetsinsatser något som — om uppgiften förlades till riksnämnden — skulle innebära, att nämndens ledning och även annan dess personal på ett mindre lyckligt sätt skulle tagas i anspråk till förfång för andra nämnden åvilande uppgifter. — Vad angår järnvägsstyrelsen anför utredningen i lika mån skäl, som talar mot att ifrågavarande planläggning anknytes dit.

Som resultat av sina sålunda gjorda överväganden förordar utredningen att planeringen, åtminstone till en början, förlägges till ett särskilt för ändamålet inrättat organ, som icke ges permanent karaktär och som arbetar under ungefär samma förutsättningar som en kommitté. Härför talar framför allt den nyss nämnda omständigheten att arbetet inledningsvis blir särskilt omfattande, då problemställningarna skall klarläggas, principerna för prioriteringen fastläggas och den grundläggande planläggningen utformas. När arbetet kommit så långt, att det mera blir fråga om en uppföljning av planerna och en anpassning av desamma till ändrade förhållanden, torde enligt utredningen andra möjligheter än nu erbjuda sig att bedöma om huvudansvaret för den fortsatta planeringen kan påläggas viss myndighet och i så fall vilken. Det bör ingå i uppgiften för det tillfälligt inrättade organet, förslagsvis benämnt *centrala civila transportkommittén (CCT)*, att jämväl överväga denna fråga och framlägga sin uppfattning härom. — Utredningen pekar även på andra fördelar med »kommittélinjen». Det nya organet kan anknytas till kommunikationsdepartementet och ställas under ledning av en av Kungl. Maj:t särskilt förordnad ordförande med allmän insikt i hithörande frågor. Det bör på så sätt också bli möjligt att smidigt tillgodose behovet av sekreterare och annan arbetshjälp. Det behöver dock ej bli tal om att uppbygga något större självständigt kansli, då de olika i organet representerade myndigheterna bör kunna ställa personal till förfogande för bildande av arbetsgrupper, sammanställning av uppgifter från de olika verken etc. Det synes lämpligt, att en för uppgiften lämpad person förordnas till huvudsekreterare och att samtidigt var och en av de i CCT representerade myndigheterna ålägges utse en av sina tjänstemän att stå till CCT:s sekretariats förfogande för det biträde som erfordras. — Vad angår de berörda myndigheternas representation i CCT, så synes det utredningen icke böra på förhand fastläggas huruvida de bör vara företrädna av verksamhetschef eller

annan högre befattningshavare. Denna fråga får i stället bli beroende av vad som i olika skeden av arbetet finnes lämpligt.

Planläggning för transportledning. Utredningen framhåller, att den krigstida transportledningen — som sålunda siktar till det tekniska genomförandet av transporter — måste ske särskilt för järnvägs-, landsvägs-, sjö- och flygtransporter. Det är då — säger utredningen — naturligt, att den centrala planeringen bedrivs av olika myndigheter, var och en svarande för sitt transportmedel. För närvarande är detta fallet beträffande järnvägs- och flygtransporterna, där järnvägsstyrelsen resp. luftfartsstyrelsen svarar för den centrala planeringen. I fråga om landsvägs- och sjötransporterna handhas planeringen nu av riksnämnden.

Det riksnämnden åvilande planlägningsarbetet på landsvägstransporter-
nas område kan sägas i huvudsak avse dels sammanställning av anmälda transportbehov under krig eller krigsfara ävensom av tillgången på transportmedel och personal för behovens tillgodoseende, dels uppdragande av riktlinjer för den trafikledande verksamheten i ett krigsläge, dels ock beräkning av behoven av drivmedel, smörjmedel o. dyl. Länsstyrelserna är verkställande organ i regional instans, och riksnämndens verksamhet är därför i betydande utsträckning inriktad på att utfärda anvisningar o. dyl. för länsstyrelsernas verksamhet samt att följa upp denna. — På sjöfartens område består det fredstida planlägningsarbetet inom riksnämnden främst i inventeringar av transportbehov och tonnage-tillgång samt i förberedelser för krigslossningsplatser och fraktlicensförfarande.

Beträffande nyss angivna planläggningar har sålunda decentraliseringslinjen delvis följts, nämligen såtillvida att järnvägs- och luftfartsstyrelserna själva svarar för sina resp. transportområden. I och för sig är det enligt utredningens mening naturligt, att arbete som avser att förbereda transportledningen i krig lägges i händerna på sådana myndigheter, som genom sin fredstida verksamhet har goda insikter i den problematik som sammanhänger med trafiken. Den splittrade bild, som planlägningsarbetet nu visar i organisatoriskt hänseende, då riksnämnden som centralorgan anförtrotts detaljplanläggningen i fråga om landsvägs- och sjötransporterna, medan andra myndigheter svarar för övriga delar av transportområdet, torde delvis sammanhänga med att en klar gräns mellan transportreglering och transportledning tidigare icke dragits. Vid ett genomförande av utredningens förslag att för den transportreglerande planläggningen skapa ett särskilt organ, blir situationen en annan och bättre möjligheter erbjuder sig att för ledningsplanläggningen mera konsekvent utnyttja sakkunniga kommunikationsmyndigheter. Det blir en naturlig uppgift för dessa att efter de allmänna riktlinjer, som i olika hänseenden uppdrages av det av utredningen föreslagna transportregleringsorganet, i detalj förbereda det tekniska genomförandet av transporter.

Vad *landsvägstransporterna* angår, har utredningen närmare undersökt möjligheterna att överföra ifrågakarande planlägningsuppgifter till statens biltrafiknämnd. Efter en genomgång av nämndens fredstida uppgifter och

organisation uttalar utredningen, att det finns starka skäl som talar för att man i beredningsplaneringen söker nyttiggöra de erfarenheter nämnden har om transportväsendet i allmänhet och om biltransportfrågor i synnerhet. Det samarbete som nämnden redan i sin normala verksamhet har med de övriga myndigheter vilka deltagar i beredningsarbetet på transportområdet — närmast då länsstyrelserna och statens järnvägar — liksom samarbetet med yrkessammanslutningarna på motorfordonstrafikens område synes även vara en värdefull grund att bygga på i detta sammanhang. — Om sålunda inom biltrafiknämnden den sakkunskap finnes, som är av särskilt värde ur här ifrågakarande synpunkter, kan enligt utredningen det samma icke sägas beträffande riksnämnden. Väl kan — som f. n. är fallet — dit knyts enskilda befattningshavare med i och för sig goda kunskaper på området. Valet av verkschef liksom rekryteringen av de högre befattningshavarna i övrigt inom riksnämnden torde dock även framdeles ske från andra synpunkter än de kommunikationstekniska.

Biltrafiknämnden har under hand förklarat sig beredd för egen del tillstyrka ett överförande till nämnden av detaljplaneringen, något som anses kunna ske utan större organisatoriska svårigheter. Nämnden har också förklarat sig dela utredningens uppfattning, att en sådan åtgärd är motiverad även av det särskilda skälet, att enligt gällande bestämmelser nämndens kansli i händelse av krig avses skola bilda kansli åt den högsta trafikreglerande myndigheten. Det synes då naturligt, att nämnden i fredstid deltar i planeringsarbetet och vinner förtroget med den tilltänkta uppgiften.

Utredningen redovisar jämväl kontakter i frågan med 1953 års trafikutredning. Denna har i en särskild promemoria bl. a. förklarat, att erinran icke möter från trafikutredningens sida mot att de ifrågakarande planeringsuppgifterna föreslås överförda till biltrafiknämnden samt att ett dylikt förslag icke torde föregripa eller försvåra trafikutredningens överväganden i fråga om riktlinjerna för den statliga trafikpolitiken.

Som ett skäl mot den ifrågasatta överflyttningen har riksnämnden under utredningsarbetet bl. a. åberopat sambandet mellan landsvägstransportplaneringen, försörjningen med flytande bränslen och ransoneringsberedskapen i sistnämnda hänseende. Vad angår planeringen för bränsleförsörjningen hör denna enligt utredningen uppenbarligen till de uppgifter, som även framdeles bör ankomma på riksnämnden. Att riksnämnden då under rättar biltrafiknämnden om gällande bedömningar på bränsleområdet kan inte anses märkligare än att — som f. n. är fallet — motsvarande uppgifter lämnas från den ena till den andra sektionen inom riksnämnden. Utredningen erinrar även om förhållandena under andra världskriget, då bränslekommissionen hade ansvaret för bränsleförsörjningen i stort, medan det ankom på trafikkommissionen att mera i detalj reglera den kvottilldelning, som gjordes för transportapparaten. Nu gällande plan för en krigsorganisering av vissa myndigheter på det ekonomiska försvarets område synes innebära, att man har att räkna med en liknande organisation i händelse av ett nytt krig. — Vad åter angår det arbete för en ransonering som nu utföres

inom riksnämnden parallellt med transportplaneringen, synes detta närmast vara av tekniskt organisatoriskt slag. Det gäller sålunda att bygga upp ett administrativt system för en ransonering, som snabbt skall kunna tagas i bruk i ett kritiskt läge. Denna planläggning hänger intimt samman med ifrågasvarande transportplanering. Biltrafiknämnden är införstådd med att övertaga även denna arbetsuppgift. Enligt utredningen kan några olägenheter icke följa med en sådan åtgärd.

Vad angår *sjötransporterna* har utredningen övervägt en överflyttning till sjöfartsstyrelsen. Denna myndighet har redan nu betydelsefulla beredskapsuppgifter, bl. a. frågor rörande militär- och krigsleder, omläggning av allmänna sjövägar vid beredskapstillstånd och krig, viss planläggning inom civilförsvarets och den ekonomiska försvarsberedskapens område, planläggning av sjöfartsverkets verksamhet samt disposition av dess personal vid beredskapstillstånd och krig. Även i övrigt synes styrelsen ha särskilda förutsättningar att handha de uppgifter på förevarande område, som f. n. åvilas riksnämnden. I sammanhanget nämnes styrelsens fortlöpande överblick över utvecklingen på sjöfartsområdet — ekonomiskt och tonnagemässigt — och dess nära samarbete med representanter för sjöfartsnärningen och de marina myndigheterna.

Som resultat av sina sålunda gjorda överväganden föreslår utredningen, att det riksnämnden nu åvilande planeringsarbetet avseende ledningen av landsvägs- och sjötransporterna i krig överflyttas till resp. statens biltrafiknämnd och sjöfartsstyrelsen. Utredningen förutsätter, att de befattningar som inom riksnämnden finnes för berörda uppgifter i samband därmed jämväl överföres till nämnda myndigheter.

Yttranden

Vad angår utredningens förslag beträffande planläggningen för transportreglering och om inrättande av en central civil transportkommitté tillstyrkes dessa eller lämnas utan erinran av *överbefälhavaren, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd, civilförsvarsstyrelsen, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, statens biltrafiknämnd, statens organisationsnämnd, statens jordbruksnämnd, sjöfartsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Jönköpings, Kronobergs, Malmöhus, Norrbottens, Värmlands, Västernorrlands och Västmanlands län samt civilbefälhavaren i andra civilområdet*. De remissinstanser, som avstyrkt utredningens förslag eller ställt sig tveksamma, är *arméintendenturförvaltningen, armétygförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets förvaltningsdirektion, kommerskollegium, riksnämnden, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund, Kooperativa förbundet, vissa handelskammare, Tjänstemännens centralorganisation och Sveriges akademikers centralorganisation*.

Enligt *överbefälhavaren* är en starkt bidragande orsak till de av utredningen påvisade bristerna i den nuvarande planläggningen, att det hittills icke funnits något allsidigt sammansatt organ med erforderliga resurser för att planera för ett rationellt utnyttjande i krig av de totala transporttillgångarna. Behovet av ett sådant organ har blivit alltmer framträdande efter hand som de civila transportbehoven i krig klarlagts. Det kommer sålunda med säkerhet att uppstå avvägningsproblem i förhållandet mellan de olika militära och civila intressena redan vid planeringen i fred av transporter, som skall utföras i samband med totalförsvarets omställning för verksamhet i krig. Det är också uppenbart, att transportbehoven i krig är så stora, att deras tillgodoseende kräver att varje transportmedel används på lämpligaste sätt och att de olika behoven angelägenhetsgraderas inbördes. I sammanhanget betonar *överbefälhavaren* nödvändigheten av att de myndigheter vilka omfattas av planläggningen har en gemensam grundsyn på hur transportapparaten i krig bör utformas och utnyttjas med hänsyn till fiendens möjligheter till bekämpning, de olika behoven och de olika transportmedlens möjligheter. En av de första och viktigaste uppgifterna för ett transportreglerande organ blir att skapa en sådan grundsyn. — Det synes *överbefälhavaren* riktigt att — som utredningen föreslår — nu koncentrera planlägningsarbetet på den civila sidan genom att inrätta ett centralt civilt transportregleringsorgan. Med hänsyn till att svåra avvägningsfrågor med operativ räckvidd kan uppstå och då transportregleringen icke bör betraktas som en enbart ekonomisk beredskapsfråga är det angeläget att organet förläggs utanför myndigheter, som själva är transportbehövande. Den föreslagna kommittén (CCT) synes därför vara en lämplig form för att övergångsvis svara för samordningsverksamheten i stort. En tillstyrkan till dess inrättande sker dock under den förutsättningen, att den erhåller erforderliga befogenheter och att dess ställning i krig närmare överväges.

Civilförsvarsstyrelsen finner i likhet med utredningen det vara en allvarlig brist, att planläggningen i central instans för den transportreglerande verksamheten i krig hittills endast i begränsad utsträckning kommit till stånd. Vad angår den lämpliga formen för en sådan planläggning anser styrelsen, att den bör ske centralt. Härigenom ernås en samlad överblick av behov och tillgångar. Det synes dock ej riktigt, att riksnämnden handhar densamma, då nämnden själv är en transportbehövande myndighet. Genom inrättandet av ett särskilt organ skapas emellertid förutsättningar för en så vitt möjligt objektiv och riktig fördelning av de tillgängliga transportresurserna.

Statens jordbruksnämnd framhåller, att skäl kan anföras både för och mot inrättandet av en central civil transportkommitté. Nämnden har emellertid stannat för att förorda utredningens förslag. I samband med tillskapandet av kommittén bör det emellertid göras klart, var samordningsansvaret skall ligga. Lämpligt synes vara att det kommer att åvila kommittén.

Enligt *medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd* är transportväsendet för medicinalväsendets krigsorganisation liksom för totalförsvaret i övrigt en faktor av allra största betydelse, låt vara att sjukvårdens behov rent kvantitativt sett är förhållandevis små i jämförelse med försvarsorganisationens i övrigt. — Vad angår det nuvarande läget i planeringshänseende kan det enligt nämnden icke bestridas, att en eftersläpning föreligger. Nämnden håller också för sannolikt, att med hänsyn dels till ifrågavarande planläggningsuppgifts omfattning dels till riksnämndens betydande arbetsprogram under de närmaste åren — bl. a. genom övertagandet av undanförselplaneringen — det blir erforderligt att för transportuppgiften tillskapa ett organ av ungefär den typ, som utredningen förordat. Nämnden vill alltså biträda detta förslag.

De myndigheter som enligt utredningens förslag tänkes representera den trafikmedelstillhandahållande sidan i planläggningen — *järnvägsstyrelsen*, *statens biltrafiknämnd*, *luftfartsstyrelsen* och *sjöfartsstyrelsen* — biträder förslaget om inrättandet av en central civil transportkommitté. — Järnvägsstyrelsen framhåller i sammanhanget bl. a., att planläggningen för krigsmaktens järnvägstransporter i samband med krigsutbrott är genomförd så långt detta torde vara möjligt. Inom den civila sektorn av totalförsvaret är däremot i huvudsak endast planläggningen för snabbutrymning genomförd. Styrelsen konstaterar, att järnvägarnas försvarsplanläggning i hög grad är beroende av de transportkrav, som kommer att ställas på dem i krig. Att härvidlag ge styrelsen underlag för dess förberedelsearbete blir en uppgift för den föreslagna kommittén. — Luftfartsstyrelsen anser det möjligt, att tillkomsten av kommittén kan underlätta ansträngningarna att redan i fredstid avväga de olika transportintressena, så att en prioriterad planläggning av transporter på luftfartens område kan åstadkommas åtminstone för ett mobiliseringsskede. Sin största betydelse kommer emellertid kommittén att få för landsvägs- och järnvägstransporterna.

Den föreslagna kommitténs värde för den regionala planläggningen har betonats av *länsstyrelsen i Malmöhus län* och *civilbefälhavaren i andra civilområdet*. Nämnda länsstyrelse framhåller, att den bristande planläggningen i central instans på transportregleringens område och avsaknaden av erforderliga direktiv och anvisningar för planlägningsarbetet på civilbefälhavare- och länsstyrelseplanet har varit och är särskilt kännbar för Malmöhus län med dess stora utrymnings- och undanförselproblem. Behovet av ett effektivt organ i central instans är därför utan tvekan stort, och länsstyrelsen finner de anförda skälen för kommitténs inrättande bärande.

I flera av de tillstyrkande remissyttrandena understrykes behovet av att kommitténs sekretariat kvantitativt och kvalitativt blir försett med erforderlig personal. — I några fall ifrågasättes, om icke sekretariatet bör anknytas till en befintlig myndighet. *Överståthållarämbetet* anger alternativt riksnämnden eller järnvägsstyrelsen. *Luftfartsstyrelsen* och *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser, att i sådant fall närmast riksnämnden

den bör övervägas. — *Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd, generalpoststyrelsen* samt *väg- och vattenbyggnadstyrelsen* anser, att i kommittén bör ingå representanter jämväl för sjukvården, postverket och vägväsendet.

Avstyrkande yttranden föreligger från de fyra försvarsgrensförvaltningarna, d. v. s. *arméintendentur-, armétyg-, marin- och flygförvaltningarna*. Arméintendenturförvaltningen, vars utlåtande kan anses representativt för de anförda synpunkterna, framhåller att det föreligger ett starkt behov av planläggning för krig såväl i fråga om transportreglering som transportledning. Det är av stor vikt att vid transportplanläggningen beakta den samordning, som i krig krävs för att på mest ändamålsenliga sätt kunna utnyttja de samlade — både civila och militära — transportresurserna. Där-est det förhåller sig så att med den nuvarande organisationen kravet på en fullständigt genomförd civil transportplanläggning icke kunnat tillgodoses, är det erforderligt att en effektivisering kommer till stånd. Härvidlag anser dock förvaltningen, att i första hand bör undersökas möjligheterna att åstadkomma förbättringar genom organisationsförändringar inom riksnämnden. Det synes den nödvändigt att inom nämnden skapa ett organ, som är i stånd att planlägga såväl transportreglering som transportledning. — I anledning härav har *överbefälhavaren* i sitt yttrande särskilt anført, att det är naturligt, att de militära förvaltningarna önskar en fast ledning i krig vad avser transporter som berör vederbörandes verksamhetsområden, d. v. s. krigsmaterielproduktionen. Däremot kan förvaltningarna icke ha sådan överblick över samtliga transportfrågor inom totalförsvaret, att de har underlag för en bedömning av hur en fast ledningsorganisation bör utformas. Överbefälhavaren anser, att förvaltningarnas önskemål kan tillgodoses på det sätt som utredningen föreslagit och som överbefälhavaren i princip tillstyrkt.

Försvarets förvaltningsdirektion har i sitt utlåtande framfört en liknande uppfattning som de militära förvaltningarna. *Överbefälhavaren*, som vid utlåtandets avgivande fungerade som ordförande, har emellertid för sin del åberopat det uttalande av honom, som nyss redovisats. *Direktionens ordinarie ordförande* har framhållit, att han biträtt direktionens ståndpunkt endast under förutsättning, att riksnämndens ställning och resurser förstärkes så att garantier erhålles för en tillfredsställande beredskap. *Direktionens kanslidirektör* har reserverat sig mot direktionens utlåtande och i särskilt yttrande tillstyrkt utredningens förslag.

Kommerskollegium, som likaledes ställer sig avvisande till utredningens förslag, anser att transportregleringsverksamheten såsom en av de viktigaste samordnande funktionerna inom den ekonomiska försvarsberedskapen bör ävila riksnämnden. Enligt kollegiets uppfattning är betydande olägenheter förenade med den av utredningen förordade lösningen. Behovet av stadga vid övergången från freds- till krigsorganisation och därigenom möjligheten att snabbt ingripa i reglerande syfte, som ligger bakom tanken på att samma organ är både planläggande i fred och reglerande i krig, skulle så-

lunda knappast tillgodoses, om fredsgörandet får den tillfälliga karaktär som utredningen tänkt sig. Kollegium medger, att tillfälliga organisatoriska anordningar kan behöva träffas för att snarast genomföra erforderlig planläggning på transportregleringsområdet. Utredningens förslag i frågan synes emellertid icke vara utformat så att riksnämndens ställning som principiellt ansvarig myndighet bevaras och torde även i övrigt möta invändningar. Med hänsyn härtill avstyrkes detsamma.

Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund och Sveriges köpmannaförbund anser, att planläggningen för transportreglering bör kvarligga hos riksnämnden, därvid främst hänvisas till denna planläggnings nära samband med nämndens övriga beredskapsuppgifter. — Sveriges industriförbund framhåller, att ett fastare organiserat och mera kontinuerligt samarbete mellan de beredskapsplanerande myndigheterna i förevarande hänseende torde vara av värde. Det är också möjligt, att en kommitté med företrädare för de berörda myndigheterna skulle underlätta ett sådant samarbete. Förbundet finner emellertid de av utredningen anförda skälen för att organisera kommittén som ett självständigt organ föga övertygande. I första hand synes böra övervägas, om icke det önskade resultatet skulle kunna uppnås inom riksnämnden genom att nämnden vid behandling av dessa frågor erhöi en särskild med den föreslagna kommittén jämförbar sammansättning.

Riksnämnden själv anför slutligen i denna fråga, att den är medveten om att många uppgifter återstår att lösa på transportplaneringsområdet. Den har emellertid kommit till den uppfattningen, att utrymmet för planering beträffande transportreglering i den mening utredningen synes åsyfta är tämligen begränsat och att transportreglering i allmänhet sker i direkt samband med övrig planering på det ekonomiska, militära eller civilförsvarsområdet. Vid sådant förhållande är nämnden icke övertygad om nödvändigheten av att inrätta ett nytt organ för trafikregleringsplanläggning. Utan en fast organisation och ett eget permanent sekretariat synes för övrigt ett sådant organ icke bli funktionsdugligt. — I övrigt säger sig riksnämnden i första hand se trafiken såsom en serviceverksamhet, och i den mån ändamålsenlig planering för transportreglering kan ske, bör den bedrivas i samband med den övriga försörjningsplanläggningen. Motsvarande torde gälla beträffande planeringen inom civilförsvaret och på det militära området. Enligt nämndens uppfattning synes det därför mindre lämpligt att i fredstid söka sammanföra de verksamheter, som kan betecknas som planering för trafikreglering i krig, till ett centralt organ. Däremot bör åtgärder vidtagas för att öka möjligheterna till smidig samordning av ifrågavarande planläggning. Härvidlag synes det böra ankomma på riksnämnden att svara för samordningen på det ekonomiska området. För det ändamålet krävs emellertid en utbyggnad av riksnämndens organisation. Vilka organisatoriska åtgärder som eventuellt kan fordras för en samordnad transportregleringsplanläggning över hela totalförsvarsområdet torde det få ankomma på försvarsledningsutredningen att överväga. Med hänsyn till det anförda kan riksnämnden icke tillstyrka utredningens förslag.

Utredningens förslag såvitt gäller planläggningen för transportledning och då närmast dess förslag om överföring av riksnämndens planeringsansvar för landsvägs- och sjötransporter till statens biltrafiknämnd resp. sjöfartsstyrelsen har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *överbefälhavaren, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, arbetsmarknadsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens biltrafiknämnd, sjöfartsstyrelsen, länsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs, Malmöhus, Norrbottens, Värmlands, Västernorrlands och Västmanlands län, civilbefälhavaren i andra civilområdet samt Svenska sjöfolksförbundet*. En tveksam ståndpunkt intager *försvarets fabriksstyrelse, marinförvaltningen och statens jordbruksnämnd*. Yttranden i avstyrkande riktning föreligger från *arméintendentur-, armétyg- och flygförvaltningarna, försvarets förvaltningsdirektion, statens organisationsnämnd, kommerskollegium, riksnämnden, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund, Kooperativa förbundet, Sveriges redareförening, vissa handelskamare och Sveriges akademikers centralorganisation*. *Överståthållarämbetet* tillstyrker överföringen av sjötransportplaneringen men avstyrker såvitt gäller landsvägstransporterna.

Överbefälhavaren finner, att övervägande skäl talar för utredningens förslag. Mot ifrågavarande uppgifters överföring kan visserligen anföras, att den nuvarande sammankopplingen av planläggningen för landsvägs- och sjötransporter med bränsle- och drivmedelsförsörjningen därigenom upphör. Detta problem har behandlats av utredningen, som funnit att några avgörande skäl mot dess lösning ur denna synpunkt ej föreligger. Utöver vad utredningen anfört kan framhållas, att en sådan sammankoppling nu endast gäller för en del av transportverksamheten, nämligen den civila landsvägs- och sjötrafiken, däremot icke för järnvägs- och flygtransporter samt militära landsvägs- och sjötransporter.

De båda myndigheter, som enligt utredningen skall övertaga riksnämndens uppgifter på landsvägs- och sjötransportområdet — *statens biltrafiknämnd och sjöfartsstyrelsen* — tillstyrker överföringarna. Biltrafiknämnden finner det sålunda riktigt, att då dess kansli avses i händelse av krig fullgöra uppgifter som centralt trafikledande organ den också bör åläggas att redan i fredstid utföra den härför erforderliga planläggningen. Enligt sjöfartsstyrelsen berör planeringsverksamheten för sjötrafiken — förutom den av styrelsen direkt bedrivna verksamheten — en rad olika grenar av sjöfartsnäringen, såsom storsjöfarten, den inre sjöfarten, hamn-, stuveri- och bogserbåtsverksamheten etc. Det är självfallet, att en beredskapsplanering inom ett så skiftande område förutsätter ett mycket aktivt och nära samarbete mellan den ansvariga myndigheten och företrädarna för de olika grenarna av sjöfartsnäringen. Därvid är det givetvis en styrka för den planerande myndigheten, om den såsom sjöfartsstyrelsen i sin fredsmässiga verk-

samhet har dels att taga direkt befattning med olika sjöfartsfrågor, dels att i anledning härav hålla kontakt med organisationerna på sjöfartens område. Samarbetet med de berörda parterna kan emellertid komma att kräva särskilda former, vilka styrelsen är beredd att närmare överväga.

Järnvägsstyrelsen anser det vara en självklar princip, att den myndighet som fredsmässigt har hand om transportmedlen även sköter den krigsmässiga ledningen. Endast i fråga om landsvägstransporterna torde det vara problematiskt vilken myndighet som är lämpligast. Biltrafiknämndens nära anknytning till den yrkesmässiga landsvägstrafiken i fred talar dock för nämnden. — Samma uppfattning uttalar bl. a. *generalpoststyrelsen* och *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*. Den förra myndigheten anger skäl för att postverket bör delta i den centrala planeringen på trafikledningsområdet. Styrelsen förklarar sig beredd att — om så befinner lämpligt — i angivet syfte låta representera sig i biltrafiknämnden. — *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser att till biltrafiknämnden även bör kunna överföras arbetet med tilldelningen av flytande bränslen, smörjmedel och bildäck såvitt avser landsvägstransporterna.

Civilbefälhavaren i andra civilområdet framhåller, att även i detta fall gäller att den föreslagna förstärkningen av beredskapen i central instans med all sannolikhet kommer att medföra klarare riktlinjer och därmed bättre möjligheter för de regionala myndigheterna att fullgöra ålagda uppgifter.

Statens jordbruksnämnd och *försvarets fabriksstyrelse* ställer sig tveksamma till de föreslagna överföringarna. Enligt jordbruksnämnden kan nämligen fråga resas om berörda båda myndigheter har fredsmässiga uppgifter, som har anknytning till beredskapsplanläggningen. — *Marinförvaltningen* uttrycker tvivel såvitt gäller sjötransportplaneringen och ifrågasätter om sjöfartsstyrelsen såsom ett övervägande tekniskt verk har förutsättningar att klara densamma. Om styrelsen likväl anses böra få ansvaret, torde planeringsarbetet böra förläggas till styrelsens försvarskontor.

Övriga militära förvaltningar, d. v. s. *arméintendentur-, armétyg- och flygförvaltningarna*, har liksom *försvarets förvaltningsdirektion* avstyrkt utredningens förslag. Dessa remissmyndigheters ståndpunkt till transportplanläggningen överhuvud — liksom *överbefälhavarens* uttalande i anslutning därtill — har redovisats i det föregående.

Kommerskollegium kan icke heller ansluta sig till den föreslagna omläggningen. Det framhålls, att för en sådan icke kan åberopas jämförelser med förhållandena på järnvägsområdet. Järnvägsstyrelsen leder direkt ett i fred uppbyggt transportföretag med erforderliga trafikledningsorgan. Varken biltrafiknämnden eller sjöfartsstyrelsen har motsvarande ställning.

Sveriges industriförbund ifrågasätter berörda båda myndigheters kompetens för det aktuella beredskapsarbetet, då de icke sysslar med problem rörande det tekniska genomförandet av transporter. Med hänsyn till bl. a. denna omständighet och då inom riksnämnden finnes en organisation för planläggningen avstyrkes förslaget. — Liknande synpunkter framförs av *Sve-*

riges lantbruksförbund och Sveriges köpmannaförbund, av vilka det senare betonar angelägenheten ur näringslivets synpunkt att frågor rörande ekonomisk försvarsberedskap kan diskuteras med så få planeringsorgan som möjligt.

Sveriges redareförening framhåller, att en detaljplanering i fred av handelsflottans användning i krig icke kan ske, åtminstone icke i avseende å den utgående delen därav. Möjligen kan en sådan planering verkställas beträffande det tonnage, som användes i våra egna farvatten. Vad angår utredningens förslag angående överföring av sjötransportplaneringen avstyrkes detsamma. Den fredstida planläggningen bör även i fortsättningen ske i samarbete mellan riksnämnden och rederinäringens representanter, varjämte den krigstida verksamheten såväl i fråga om transportreglering som transportledning bör — på sätt hittills förutsatts — handhas av »Sjöfartskommittén 1939» i samråd med riksnämnden.

Riksnämnden anför i sammanhanget, att den icke vill ifrågasätta biltrafiknämndens möjligheter att handlägga krigsförberedelsearbetet beträffande landsvägstrafiken. Det må likväl understrykas, att detta förberedelsearbete har föga samband med biltrafiknämndens fredstida uppgifter, som f. n. huvudsakligen gäller meddelande av trafiktillstånd, insamlande av driftsstatistik, uppgörande av taxor etc. — Jämförelser med järnvägstrafiken synes icke heller rättvisande. På järnvägsområdet har man redan ett centralt statligt organ, som helt dirigerar trafiken. Beträffande landsvägstransporterna ligger det annorlunda till. Där gäller det att vid omställning till krigshushållning förskaffa sig ett sådant inflytande över alla de tiotusentals självständiga transportidkarna i landet, att dessa regionalt och lokalt kan dirigeras till de mest angelägna uppgifterna. Detta fordrar upprättande av en särskild organisation, motsvarande den som för järnvägstrafiken finnes redan i fred. — Beträffande de nackdelar som synes vara förenade med en sådan överflyttning framhåller riksnämnden, att den själv f. n. måste anses vara en liten myndighet. Att ytterligare skära ned nämndens verksamhet för att i stället bygga ut en annan myndighet kan ur ekonomisk synpunkt inge betänkligheter. Ett nära samband föreligger också mellan transportplanering och annat beredskapsarbete på det ekonomiska området. Ett av huvudskälen till att undanförselplaneringen överfördes från civilförsvarsstyrelsen till riksnämnden var sålunda, att riksnämnden hade hand om transportuppgiften. Vad angår ransoneringsberedskapen i fråga om flytande bränslen — vilken enligt utredningen även bör övertagas av biltrafiknämnden — gäller att den har ett så nära samband med riksnämndens övriga planering på bränsleområdet, att ifrågavarande uppgifter icke bör skiljas åt. De avvägningar, som vid knapphet på flytande bränslen måste göras icke blott mellan olika försörjningsområden utan även med hänsyn till olika transportmedel och deras användningsområden, påverkar i hög grad transportreglering och transportledning. Det framstår därför som en väsentlig fördel, att transportledningen i fred både vad gäller landsvägs- och sjötrafik — vilka i stort sett är beroende av samma drivmedel — ligger hos

den myndighet som planerar på bränsleförsörjningsområdet. — I fråga om sjötransporterna må ytterligare framhållas, att sjöfartsstyrelsen icke äger de speciella insikter i transportproblemen, som skulle motivera en överflyttning. — För det fall transportplaneringen — som riksnämnden förordat — skulle kvarligga hos nämnden är det emellertid ofrånkomligt med en utbyggnad av nämndens fasta organisation för uppgiften. Det synes även böra övervägas att utöka antalet ledamöter i nämnden med representant för transportväsendet, närmast då landsvägstrafiken.

Departementschefen

En effektiv transportorganisation är ett oefftergivligt villkor för vårt lands uthållighet i ett krigsläge. Sålunda måste krigsmakten för genomförandet av sina uppgifter kunna räkna med ett effektivt stöd av den allmänna transportapparaten. Detta gäller såväl i ett inledande mobiliseringsskede som under de följande krigsoperationerna. Synnerligen angeläget är emellertid också att tillräckliga transportinsatser göres med hänsyn till den civila samhällsverksamheten. Härvidlag kan aktualiseras bl. a. omfattande utrymnings- och undanförselåtgärder. Fortlöpande transportbehov följer med ansträngningarna att trygga den allmänna folkförsörjningen och att i rimlig utsträckning säkra näringslivets fortgång. De anspråk av olika slag, som antytts i det föregående, kommer att innebära kraftiga påfrestningar för den allmänna transportapparaten, vilken framför allt genom en begränsad tillgång på bränslen och drivmedel och genom fiendens kommunikationsbekämpning kan förväntas få en starkt reducerad kapacitet. Det torde mot denna bakgrund icke behöva närmare utvecklas, vilken betydelse det har att man redan i fredstid verkställer planering och överhuvud vidtager förberedelser, som möjliggör att vid ett inträdande krisläge vårt lands transportresurser kan utnyttjas på ett så effektivt och samordnat sätt som möjligt.

Då jag i det följande skall behandla transportplaneringen och redovisa mina överväganden angående möjligheterna att skapa bättre betingelser för densamma, har jag ansett det praktiskt lämpligt att utgå från den bestämning av planeringsuppgiften som utredningen gjort i sitt betänkande. Utredningen skiljer sålunda på dels planering för *transportreglering*, dels planering för *transportledning*. Den förra innefattar förberedelser, som avses säkerställa att i ett krisläge landets transportresurser utnyttjas på sådant sätt att väsentliga transportbehov blir tillgodosedda i riktig angelägenhetsordning. Ifrågavarande planering berör i princip alla transportmedel och alla transportbehov och får inriktas på att dels skapa de organisatoriska förutsättningarna för den transportreglerande verksamheten i ett krigsskede, dels skapa underlag för erforderlig prioritering. — Vad åter angår planeringen för transportledning innefattar denna förberedelser, som skall underlätta det tekniska genomförandet av transporter. I arbetet härmed ingår att — särskilt för varje trafikslag — kartlägga föreliggande behov av och tillgångar på resp. transportmedel och att genom tillskapandet av en effektiv ledningsorganisation säkra trafikrörelsernas fortgång.

Beträffande beredskapsarbetet på det civila transportområdet har utredningen funnit, att de nuvarande organisatoriska betingelserna icke — vare sig i fråga om transportregleringen eller transportledningen — ger tillräckliga garantier för en ändamålsenlig planläggning. Utredningen har ansett motiverat, att riksnämndens ställning i sammanhanget omprövas. — Vad angår transportledningen erinras om att planeringsansvaret beträffande järnvägstrafiken och luftfarten redan är decentraliserat till järnvägs- och luftfartsstyrelserna. Även i fråga om landsvägstrafiken och sjötransporterna, där planeringsansvaret kvarligger hos riksnämnden, bör enligt utredningen — av skäl som närmare utvecklas i betänkandet — en decentralisering komma till stånd och då lämpligen till statens biltrafiknämnd resp sjöfartsstyrelsen.

För en överflyttning till biltrafiknämnden av planeringsansvaret i fråga om landsvägstrafiken kan enligt min mening vägande skäl anföras. Nämndens frestida uppgifter hänför sig sålunda till en ur beredskapssynpunkt betydelsefull fordonskategori, nämligen den yrkesmässiga biltrafiken. Vidare gäller att nämnden för fullgörandet av sina uppgifter måste hålla sig informerad icke enbart om trafik- och fordonsbehoven samt transportarbetet på den yrkesmässiga biltrafikens område utan även om den allmänna utvecklingen inom trafikväsendet överhuvud. Nämnden har i sin verksamhet också fortlöpande kontakter med de övriga myndigheter som deltar i transportberedskapsarbetet, samt med yrkessammanslutningarna på motorfordonstrafikens område. Särskilt äger ett nära samarbete rum med länsstyrelserna, vilka ju är de regionala myndigheter till vilka här ifrågasvarande planläggning direkt anknyter. I nämndsledningen är företrädd sakkunskap för såväl biltransportverksamheten som andra transportgrenar. Ett forum kommer härigenom att finnas för överläggningar om förekommande transportberedskapsproblem, vilket är ägnat att befrämja en praktisk och ändamålsenlig inriktning av planläggningen.

Jag vill alltså — efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet — föreslå, att riksnämndens ansvar för transportledningsplaneringen i fråga om landsvägstrafiken överföres på biltrafiknämnden. Samtidigt torde de befattningshavare, som för närvarande inom riksnämnden är sysselsatta med berörda planläggning — en byrådirektör i Ag 24 och en förste byråsekreterare i Ae 23 — överflyttas till biltrafiknämnden. Därvid bör extra-ordinariesättning ske av förstnämnda befattning. Därest eventuellt ytterligare arbetskraft skulle visa sig erforderlig för ett effektivt genomförande av uppgifterna, torde denna fråga få prövas i ett senare sammanhang. — Beträffande handläggningen av berörda beredskapsuppgifter inom biltrafiknämnden torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda närmare bestämmelser. Dessa får bl. a. reglera i vilka former nämnden som sådan skall medverka i handläggningen och i vad mån en delegering av beslutanderätt skall ske till nämndens ordförande och ansvariga befattningshavare inom myndigheten.

Innan jag lämnar problemet angående landsvägstrafiken vill jag erinra om de synpunkter som i vissa remissyttranden anförts beträffande sam-

bandet mellan landsvägstransportplaneringen, försörjningen med flytande bränslen och ransoneringsberedskapen i fråga om drivmedel. I anslutning härtill vill jag framhålla, att ansvaret för den tekniska ransoneringsberedskapen på drivmedelsområdet för landsvägstrafiken fortsättningsvis bör åvila biltrafiknämnden. Riksnämnden är emellertid den myndighet, som har huvudansvaret för bränsle- och drivmedelsförsörjningen, och biltrafiknämndens planläggning för ransoneringsberedskapen får därför ske inom ramen för de bedömningar, som riksnämnden gör angående bränsletillgångarna och deras fördelning på olika ändamål. Jag vill i sammanhanget understryka, att ransoneringsberedskapen måste utformas i nära och fortlöpande samarbete mellan biltrafiknämnden och riksnämnden, och jag förutsätter, att lämpliga anordningar kommer till stånd i sådant syfte.

Beträffande riksnämndens uppgifter i fråga om transportledningsplaneringen på sjötrafikens område, vilka är av mera begränsad natur, har jag icke något att invända mot ett överförande till sjöfartsstyrelsen. Denna myndighet har redan nu vissa betydelsefulla beredskapsuppgifter. Den har därjämte en fortlöpande överblick över den ekonomiska och tekniska utvecklingen på sjöfartsområdet och samarbetar nära med olika sjöfartsintressen och de marina myndigheterna. Vid remissbehandlingen har i detta fall ett par remissinstanser ifrågasatt sjöfartsstyrelsens möjligheter att utöva trafikledning. I anledning härav vill jag framhålla, att ledningsproblemen i ett krigsläge måste lösas i intimt samarbete med sjöfartsnäringsnämningen och att ett genomförande av utredningens förslag icke behöver påverka de uppgifter som tilldelats rederinäringens särskilda samarbetsorgan i sammanhanget, den s. k. 1939 års sjöfartskommitté. — I enlighet med det anförda föreslår jag sålunda, att ifrågasatt planeringsansvar överflyttas på sjöfartsstyrelsen och att samtidigt den arvodesbefattning, som inom riksnämnden är knuten till berörda beredskapsuppgift, överföres till styrelsen.

Den förordade decentraliseringen av beredskapsplanläggningen på landsvägstrafikens och sjötransporternas område torde — liksom den i det följande föreslagna omorganisationen för riksnämndens egen del — genomföras den 1 januari 1962.

Vad därefter angår transportregleringsuppgiften må erinras om att utgångspunkten för planläggningen av det civila transportväsendet under krig eller krigsfara för närvarande är, att riksnämnden blir central trafikregleringsmyndighet i krig. Utredningen har konstaterat, att något egentligt förberedelsearbete på detta område ännu icke kommit till stånd. Detta betecknas som en allvarlig brist, vilken snarast bör tillrättas. Om så med framgång skall kunna ske, måste emellertid enligt utredningen planeringsarbetet bedrivas i andra former än de nuvarande, och det föreslås att för ändamålet ett fristående organ inrättas, benämnt centrala civila transportkommittén. Utredningens förslag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av ett flertal remissinstanser. — För egen del är jag medveten om angelägenheten av att en effektiv och ändamålsenlig planering kommer till stånd i

nämnda hänseende. Garantier måste sålunda såvitt möjligt skapas för att i ett krisläge de samlade transportresurserna utnyttjas på ett sätt som möjliggör att väsentliga transportbehov på olika områden blir tillgodosedda i en riktig angelägenhetsordning.

Då det gäller att bedöma den lämpliga formen för planläggningsarbetet i fråga om den civila transportregleringen ansluter jag mig till utredningens uppfattning, att arbetet bör handhas av ett organ i vilket de myndigheter ingår som representerar de olika trafikslagen och de olika väsentliga transportbehoven. Därigenom skapas förutsättningar för en inbördes samordning och en enhetlig bedömning. Även såtillvida delar jag utredningens uppfattning, att det organ som tillskapas åtminstone icke under nuvarande förhållanden bör anknytas till någon av de berörda beredskapsplanerande myndigheterna. Härför talar, förutom planeringsuppgiftens omfattning framför allt i ett inledningsskede, särskilt det skälet att planläggningen innefattar en avvägning mellan olika konkurrerande behovsintressen.

Enligt min mening kan vägande skäl anföras för utredningens förslag att konstruera organet som en kommitté lydande under kommunikationsdepartementet. Härigenom erhålles nämligen en smidig form för olika myndigheters medverkan i planeringsarbetet och möjliggöres en successiv anpassning av arbetsinsatserna efter de krav som detta i olika lägen ställer. Kommittélinjen är vidare en lösning, som är förhållandevis litet kostnadskrävande.

Om riksdagen icke har något att erinra mot den angivna lösningen av transportregleringsfrågan avser chefen för kommunikationsdepartementet att efter vederbörligt bemyndigande tillkalla en kommitté, förslagsvis benämnd centrala civila transportkommittén, vari ingår företrädare för de olika myndigheter som representerar transportmedlen och transportbehoven. I förra fallet skulle det närmast vara fråga om järnvägs-, sjöfarts- och luftfartsstyrelserna samt statens biltrafiknämnd och i senare fallet främst civilförsvarsstyrelsen, riksnämnden och statens jordbruksnämnd. Med hänsyn till nödvändigheten att samordna det civila transportväsendet med den militära transportverksamheten bör även överbefälhavaren vara representerad. Kommittén bör givetvis förses med sekreterare, experter och annan erforderlig arbetshjälp. — I fråga om kommitténs uppdrag synes detta allmänt kunna anges så att en sammanställning i första hand bör ske av uppgiftsmaterial från de berörda myndigheterna angående föreliggande transportbehov och transportresurser. Därvid bör även prövas frågan om de uttagningar av transportmedel, som jämlikt särskilda bestämmelser sker i fredstid för olika krigstida ändamål. Med utgångspunkt från denna kartläggning får riktlinjer och planer utarbetas för den transportreglerande och prioriterande verksamheten i ett krigsläge. Viktigt är givetvis i sammanhanget att de rent organisatoriska betingelserna för denna verksamhet i ett sådant skede övervägs. Det centrala planläggningsorganet bör i ett krisläge direkt kunna omorganiseras till central civil transportregleringsmyndighet.

Sedan kommittén genomfört erforderliga utredningar och planeringar,

torde resultatet få underställas Kungl. Maj:t. De planer, som i anslutning härtill fastställas, bör därefter ligga till grund för beredskapsarbetet, därvid de givetvis successivt får anpassas med hänsyn till efter hand ändrade förutsättningar i olika hänseenden. — Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bestämma om formerna och betingelserna för kommitténs arbete. — Utgångspunkten bör även i detta fall vara, att riksnämnden befrias från sitt planeringsansvar från och med årsskiftet 1961/62.

IV. Riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap organisation

Utredningen

Valet av organisationsform. Utredningen anför inledningsvis vissa principiella synpunkter på riksnämndens grundstruktur. Den framhåller därvid, att den finner frågan huruvida centralorganet lämpligen bör vara konstruerat som en nämnd i någon mån tveksam. Ur vissa synpunkter skulle sålunda kunna göras gällande, att ordningen med en ensamt beslutande verkschef vore att föredraga. Även ordningen med en styrelse, där beslutanderätten i viktigare frågor är tillagd verkschefen och vissa högre befattningshavare inom verket, skulle kunna anges som ett bättre alternativ. Sådana lösningar skulle icke behöva utesluta, att former skapades för lämplig anknytning av olika näringslivs- och samhällsintressen. Utredningen hänvisar i sammanhanget bl. a. till den inom civilförsvarsstyrelsen gällande ordningen med lekmanrepresentanter, som ingår som ledamöter i styrelsen vid behandlingen av viktigare frågor. — Om utredningen sålunda icke funnit nuvarande nämndskonstruktion invändningsfri, så har den å andra sidan ej heller funnit, att det i praktiken förmärkts några mer betydande olägenheter. Möjligheten för vissa verkschefer m. fl. att närvara och yttra sig vid nämndssammanträdena kan även antagas ha i sin mån medverkat till en ökad enhetlighet i målsättning och ståndpunkts-taganden i olika hänseenden, låt vara att kontakter av detta slag lika väl kunnat etableras i annan ordning. Utredningen har därför funnit sig kunna avstå från att framföra förslag till ändrad grundstruktur men har likväl velat anmäla frågan för statsmakternas uppmärksamhet.

Vad därefter angår riksnämndens inre organisation, erinrar utredningen om att nämnden enligt sin instruktion f. n. är organiserad på tre avdelningar, nämligen allmänna avdelningen, särskilda planeringsavdelningen och affärsavdelningen. Genom indelningen i avdelningar ansågs vid nämndens tillkomst, att man bäst skulle kunna tillgodose kraven på rörlighet och effektivitet i arbetet. Kraven härpå betingades bl. a. av uppfattningen att de uppgifter, som sammanhänge med nämndens allmänt samordnande funktioner, skulle få en skiftande karaktär och att den detaljplanering, som kom att åvila nämnden själv, i betydande utsträckning skulle utföras med tillfälligt anställd personal och sakkunniga.

Vid sina överväganden i organisationsfrågan har utredningen bl. a. rest

spörsmålet, huruvida de särskilda omständigheter som på sin tid motive-
rade införandet av ett avdelningssystem alltjämt gör sig gällande eller om
eventuellt någon annan organisationsform — närmast då ett byråsystem
— ter sig mera ändamålsenlig.

Helt allmänt konstaterar utredningen, att riksnämndens uppgifter sche-
matiskt kan indelas i tre huvudgrupper. Den första gruppen av uppgifter
sammanhänger med riksnämndens åliggande att vara det centrala och sam-
ordnande organet på den ekonomiska försvarsberedskapens område. Den
andra gruppen innefattar sådana uppgifter, som sammanhänger med riks-
nämndens skyldighet att — i fall då detta icke ankommer på annan myn-
dighet — själv vidtaga erforderliga ekonomiska försvarsförberedelser. En
tredje grupp slutligen utgör de administrativa och ekonomiska uppgifter,
som åvilar varje självständig myndighet, såsom budget- och anslagsfrågor,
personalärenden, interna organisationsfrågor etc.

Den första gruppen av uppgifter, nämligen den som sammanhänger med
riksnämndens funktion som centralt och samordnande organ på det ekono-
miska beredskapsområdet, torde helt allmänt kunna karakteriseras såsom
avseende planering av den ekonomiska beredskapen i stort under beaktan-
de av annan totalförsvarsplanering, samordning av de ekonomiska bered-
skapsåtgärderna på olika områden och tillsyn över att erforderlig enhetlig-
het vid frågornas avgörande upprätthålles. Arbetet med samordningsfrå-
gorna bedrivs genom utförande i egen regi av grundläggande utredningar
och planeringar — något som bör skiljas från detaljplaneringsuppgifterna
— samt genom medverkan i mera betydelsefulla planeringsuppgifter inom
andra myndigheter, genom deltagande i civila och militära spel och övning-
ar etc. — Uppgifter som har ett nära samband med nämndens ställning som
centralorgan är vidare arbetet med beredskaps- och ransoneringsförfatt-
ningar samt med organisationsplaner för de olika förvaltningsmyndighe-
ter som erfordras i ett krisläge. — Förenämnda frågor handläggs i huvud-
sak inom riksnämndens allmänna avdelning, där även handläggning sker
av den nyssnämnda tredje huvudgruppen av ärenden, d. v. s. de som nor-
malt följer med ställningen som självständig myndighet, nämligen anslags-
frågor, personalärenden etc. — Jämväl den statistiska verksamheten är
centraliserad till avdelningen.

Det är sålunda enligt utredningen omfattande arbetsuppgifter, som sam-
manförts inom den *allmänna avdelningen*. Till sin karaktär är de av skif-
tande slag — administrativa, organisatoriska, allmänt utredande, plane-
rande och samordnande. Ansvar för deras behöriga fullgörande åvilar av-
delningschefen (kanslichefen), vilken genom karaktären av ifrågavarande
uppgifter och tillika genom sin ställning som ställföreträdare för general-
direktören kommit att under denne intaga en allmänt samordnande och
ledande ställning inom myndigheten. I sitt arbete biträdades kanslichefen när-
mast av två byrådirektörer. Någon klarare gränsdragning inom avdelning-
en i fråga om deras eller den övriga personalens arbetsuppgifter synes icke
föreligga, vilket i viss mån torde sammanhänga med knappheten på per-

sonal och nödvändigheten att disponera denna med hänsyn till aktuella arbetsuppgifter.

Såväl anhopningen av olikartade uppgifter till allmänna avdelningen som formerna för arbetets bedrivande inom denna synes ha inneburit olägenheter ur olika synpunkter. En fördröjning i handläggningen av vissa ärenden har blivit följderna och verksamheten på samordningsplanet har icke heller hunnit bedrivas i avsedd omfattning. Utredningen finner det under sådana förhållanden ofrånkomligt, att förbättringar vidtages i organisationen så att olägenheterna undanröjes. Införandet av en byråorganisation synes härvid vara en lämplig väg. Genom en sådan blir det möjligt att skilja de mera juridiskt administrativa göromålen från de allmänt utredande och planerande. En dylik uppdelning framstår för utredningen såsom i hög grad lämplig, bl. a. med hänsyn till att de båda grupperna av arbetsuppgifter på det hela taget förutsätter olika kvalifikationer hos dem som handhar dem. En avgränsning av de allmänt utredande och planerande uppgifterna synes även ändamålsenlig ur den synpunkten, att de vid ett sammanförande med andra mera aktuella och konkreta göromål lätt blir åsidosatta. En särskild fördel med ett byråsystem skulle tillika vara, att det möjliggör en smidigare handläggning genom ökade möjligheter till decentralisering av befogenheter till de tjänstemän, som närmast har ansvaret för ärendenas beredning.

Vad angår den återstående gruppen av uppgifter innefattar dessa dels detaljplanläggning av försvarsförberedelser på olika behovsområden, dels ombesörjande av beredskapslagring av olika försörjningsviktiga varor.

Detaljplanlägningsarbetet, som enligt instruktionen närmast åvilar den *särskilda planeringsavdelningen*, har kommit att omfatta följande uppgifter, nämligen planering av krigsproduktion — jämte viss annan krigstida verksamhet inom näringslivet — samt allmän varuplanering, bränsleplanering och transportplanering. Från den sistnämnda bortser utredningen i sammanhanget, då riksnämndens verksamhet i denna del föreslås överförd till andra myndigheter. Helt allmänt kan om ifrågasatt uppgifter sägas, att de innebär ett uppföljande av uppgjorda beredskapsplaner och en successiv anpassning av dessa med hänsyn till inträffade förändringar i behov och tillgångar och med hänsyn till gällande allmänna målsättningar. Arbetet härmed har sålunda en kontinuerlig karaktär och får — i avsaknad av andra lämpliga myndigheter — anses utgöra en för framtiden bestående del av riksnämndens verksamhet. Det utföres i huvudsak med anlitan av fast anställd personal, som är specialiserad på sina respektive planeringsområden. Något av planeringsarbetets växlande omfattning och karaktär betingat behov av flexibilitet kan sålunda icke sägas föreligga i den meningen att arbetet bör bedrivas inom ramen för en avdelning snarare än på ett par byråer. Utvecklingen torde också ha visat att ett sammanförande av uppgifterna till en avdelning varit mindre ändamålsenligt. Redan från början kom de tjänstemän — i allmänhet med byrådirektörs ställning — som i första hand hade att svara för arbetet inom resp. planeringssektioner, att

intaga en förhållandevis självständig ställning. Avdelningschefen kom huvudsakligen att engageras för särskilda uppdrag. Den omständigheten att avdelningschefstjänsten sedermera vakantsatts får anses vara ett uttryck för att den icke fyllt den uppgift som avsetts. — På förevarande område har sålunda utvecklingen redan pekat hän mot en viss organisatorisk uppdelning av arbetsuppgifterna.

Vad angår lagringsverksamheten handhas denna f. n. av *affärsavdelningen*. Därmed sammanhängande arbetsuppgifter — uppköp, lagring och försäljning av varor samt anskaffande av lagringsutrymmen — får enligt utredningen anses ha en homogen och förhållandevis väl avgränsad karaktär. Skälen för att organisera verksamheten på en avdelning torde ha varit dels lagringens omfattning, dels även den omständigheten att man genom en hög tjänsteställning velat förvärva för uppgiften tillräckligt kvalificerade personer. Utredningen konstaterar dock, att arbetet med lagerhållningen under senare år fått en mera begränsad omfattning. Med hänsyn härtill och till vad i övrigt inhämtats om arbetsuppgifterna inom avdelningen torde denna nu lämpligen kunna omvandlas till en byrå. Det erinras om att avdelningschefstjänsten nyligen vakantsatts och att en befattningshavare inom avdelningen förordnats att bestrida på densamma ankommande göromål med avlöningsförmåner motsvarande byråchef.

De gjorda övervägandena har lett utredningen till den uppfattningen att avgörande fördelar står att vinna genom *införandet av ett byråsystem*. Därvid har en uppdelning av arbetsuppgifterna på fem byråer befunnits lämplig med den arbetsfördelning inbördes som framgår av utredningens i det följande redovisade förslag.

Byråindelningen. Vid sina överväganden av en lämplig byråindelning har utredningen funnit det i hög grad ändamålsenligt att inom nämnden tillskapa en byrå av stabsorganskaraktär, vilken skulle ha till uppgift att biträda nämndens ledning i utövandet av dess samordnande funktioner. Utredningen erinrar i sammanhanget om likartade organisationslösningar inom försvarsstaben och civilförsvarsstyrelsen och framhåller, att de skäl som anförts för inrättande av ett stabsorgan inom särskilt den sistnämnda myndigheten i allt väsentligt kan återopas även för riksnämndens del.

Arbetsmässigt skulle samordningsuppgifterna för här ifrågavarande stabsorgans del innebära, att det håller sig informerat om beredskapsplanläggningen inom olika delar av det ekonomiska försvaret liksom om det planlägningsarbete som bedrivs inom andra totalförsvarsgrenar och som återverkar på eller eljest är av intresse för det ekonomiska beredskapsarbetet. I organets uppgift skulle även ingå att — eventuellt i samverkan med företrädare för andra myndigheter — utföra utredningar av mera principiell och grundläggande karaktär ävensom att i förekommande fall delta i mera betydelsefulla planeringsuppgifter inom andra myndigheter. — Vad angår det planerings- och utredningsarbete, som aktualiseras inom nämnden och som mera direkt hänför sig till dess egna beredskapsuppgifter, torde om ar-

betsfördelningen mellan stabsorganet och övriga byråer allmänt kunna sägas, att stabsorganet bör ha ansvaret för arbetet i den mån planeringsuppgiften har en mera allmän räckvidd och t. ex. spänner över flera byråers arbetsfält, vidare om det är ett nytt område som skall planeras.

Utredningen konstaterar, att det är omfattande arbetsuppgifter som skulle komma att åvila stabsorganet, men framhåller, att det icke är nödvändigt eller ens lämpligt att det berörda planläggnings- och utredningsarbetet helt utföres inom organet. I många fall kan det visa sig vara en lämplig väg att tillsätta arbetsgrupper, vari ingår företrädare för andra byråer inom nämnden och eventuellt även för andra myndigheter. I andra fall kan särskilda sakkunniga behöva tillkallas. Åt stabsorganet bör emellertid i sådana fall kunna uppdragas att leda och övervaka arbetsgruppernas eller de sakkunnigas arbete. — I sammanhanget understrykes vikten av att organet så långt möjligt befrias från göromål av rutinmässig karaktär. När riktlinjerna för en planläggning blivit fastlagda, bör det sålunda regelmässigt ankomma på vederbörande byrå, där ärendet närmast hör hemma, att utföra själva planläggningen.

Förutom den samordnande och allmänt planerande verksamheten bör stabsorganet slutligen ha att svara för vissa andra mera speciella uppgifter, för vilka det genom sitt arbete har särskilda förutsättningar. Hit hör exempelvis medverkan i försvarshögskolans kurser samt ledningen och samordningen av nämndens deltagande i civila och militära spel och övningar. Hit hör också den statistiska verksamheten inom nämnden. — Stabsorganet föreslås inrättat under benämningen *allmänna planeringsbyrån*, vilken sålunda övertager en del av de arbetsuppgifter, som f. n. åvilar allmänna avdelningen.

För det fall en allmän planeringsbyrå inrättas inom riksnämnden, kommer de byråer, som närmast får ansvaret för de nämnden åvilande detaljplaneringsuppgifterna, att i huvudsak kunna inrikta sin verksamhet på att i överensstämmelse med uppgjorda riktlinjer genomföra, tillämpa och följa upp beredskapsplanerna så att de hålles fortlöpande aktuella. — Sammanfattningsvis konstaterar utredningen, att de detaljplaneringsuppgifter som enligt utredningen alltjämt bör kvarligga hos riksnämnden, hänför sig till allmän varuplanering, planering av industri och handel samt bränsleplanering. Då det gäller att organisatoriskt inpassa ifrågavarande uppgifter — f. n. uppdelade på olika sektioner — i ett byråsystem, hänvisar utredningen till det samband, som föreligger mellan planeringen på industri- och handelsområdena samt den allmänna varuplaneringen. För ett sammanförande av de båda förstnämnda talar sålunda såväl varumässiga som arbetstekniska skäl. Vad angår den allmänna varuplaneringen är den i viss mån att betrakta som serviceverksamhet åt de övriga båda planläggningarna. Den har sålunda bl. a. att tillhandahålla behovsbedömningar som underlag för dessas genomförande. — Under hänvisning till vad sålunda anförts föreslår utredningen, att en *industri- och varuplaneringsbyrå* inrättas för nämnda uppgifter.

Beträffande bränsleplaneringen representerar denna en i förhållande till

annan försörjningsplanering inom nämnden väl avgränsad varusektor. I uppgiften ingår att utarbeta försörjningsplaner i fråga om fasta och flytande bränslen, att utöva tillsyn i fråga om genomförandet av det av 1957 års riksdag antagna oljelagringsprogrammet, att ägna uppmärksamhet åt distributionsproblemen på området, att vidtaga åtgärder för att öka beredskapen i fråga om inhemska bränslen etc. Med hänsyn till de omfattande och kvalificerade arbetsuppgifter, som verksamheten innefattar, bör enligt utredningen inom nämnden inrättas en särskild *bränsleplaneringsbyrå*.

Till riksnämndens planerande beredskapsuppgifter kommer de verkställande, vilka främst hänför sig till området för beredskapslagringen. Helt allmänt torde enligt utredningen om nämndens verksamhet i detta hänseende kunna sägas, att den arbetstekniskt har en förhållandevis homogen karaktär. Utredningen erinrar dock om det samband, som lagringen har med arbetet på de båda detaljplaneringsbyråerna. De varubedömningar, som lagerhållningen bygger på, utföres sålunda såvitt gäller bränslen och drivmedel inom bränsleplaneringsbyrån och såvitt gäller andra varor inom industri- och varuplaneringsbyrån. Mot bakgrund härav överväger utredningen en uppdelning av lagringsuppgiften på nämnda båda byråer men kommer fram till att den även framgent bör hållas samman organisatoriskt. Den minskade omfattningen av lagringen och lagringsuppgiftens i samband därmed i viss mån ändrade karaktär torde enligt utredningen göra det möjligt att rymma verksamheten inom ramen för en byrå. Utredningen förordar sålunda, att en sådan inrättas med benämningen *affärsbyrå*. Till denna bör knytas den kamerala sektion, som f. n. ingår i affärsavdelningen.

Utöver de nu nämnda byråerna anses även erforderligt att inrätta en *kanslibyrå*. Dit bör i första hand hänföras de frågor, som normalt följer med ställningen som självständig myndighet, såsom anslags- och budgetfrågor, personalärenden etc. Därjämte bör byrån fungera som en lagbyrå inom nämnden. En typisk uppgift i detta sammanhang utgör arbetet med beredskaps- och ransoneringsförfattningar. Över huvud bör byrån vara ett rådgivande organ i juridiska och administrativa frågor. Med hänsyn till de insikter som den genom denna sin verksamhet får i de ekonomiska beredskapsfrågorna överhuvud ter det sig naturligt att också utnyttja den för sådana administrativt och organisatoriskt betonade beredskapsuppgifter, som genom sin karaktär icke har någon direkt anknytning till de övriga byråerna. Hit hör exempelvis uppgiften att förbereda organisationsplaner och utarbeta förslag till instruktioner för olika krigstida försörjningsmyndigheter, att ombesörja nämnden åvilande uppgifter i fråga om fastighetsplanering etc. Till byrån bör slutligen föras nämndens expedition, arkiv och skrivcentral.

Byråernas personaluppsättning. I fråga om den personaluppsättning, som bedömes erforderlig för att riksnämndens uppgifter skall lösas på ett tillfredsställande sätt, har utredningen till att börja med föreslagit inrättandet av fem byråchefstjänster i B 1, vilkas innehavare skall leda arbetet inom resp. byråer. I samband därmed kan de tre avdelningschefstjänsterna — en kanslichef och en överingenjör i Bp 3 och en direktör

i Bp 4 — indragas. De båda sistnämnda av dessa — knutna till resp. särskilda planeringsavdelningen och affärsavdelningen — är som nämnts redan vakantsatta. I övrigt förordas följande i fråga om personalen på resp. byråer. Förslagen avser därvid endast den kvalificerade personalen.

Kanslibyrån. Med hänsyn till arbetsuppgifternas art bör innehavaren av byråchefstjänsten vara en juridiskt utbildad person med god administrativ erfarenhet. För att biträda denne torde inom byrån placeras den byrådirektör i Ao 24 och den förste byråsekreterare i Ao 21, som f. n. inom allmänna avdelningen biträder kanslichefen med göromål av här ifrågavarande slag. Slutligen torde på byrån inrättas en ny amanuens tjänst i regl. befordringsgång.

Allmänna planeringsbyrån. På byrån bör placeras två byrådirektörer i A 24. Av dessa båda tjänster finnes redan nu på allmänna avdelningen en, vars innehavare biträder kanslichefen med planeringsuppgifter av olika slag och även har huvudansvaret för nämndens statistiska verksamhet. Den andra byrådirektörstjänsten får nyinrättas. I samband därmed kan emellertid en arvodesbefattning på allmänna avdelningen indragas (arv. motsvarande lkl. 28). För att biträda med sekreterargöromål bör inom byrån finnas två amanuens tjänster i regl. befordringsgång. En av dessa kan redan nu sägas vara knuten till planeringssidan på allmänna avdelningen. Löneutrymmet för en amanuens tjänst disponeras nämligen för en arvodesanställd befattningshavare. — Till byrån föres såsom nämnts även den statistiska sektionen. Den där tjänstgörande aktuarien i Ae 19 synes med hänsyn till sin förhållandevis självständiga ställning böra placeras i lönegrad A 21. — En vakantsatt tjänst på allmänna avdelningen som förste byråsekreterare i Ae 23 föreslås indragen.

Industri- och varuplaneringsbyrån. I samband med att en byråchefstjänst inrättas, kan en befattning som byrådirektör i Ao 26 inom nuvarande särskilda planeringsavdelningen (varuplaneringssektionen) avföras. I byrån tänkes i övrigt ingå de fyra befattningar, som är placerade på den nuvarande industriplaneringssektionen, nämligen en byrådirektör i Ag 24, en byråingenjör i Ae 19, en byråassistent i Ae 19 och en amanuens i regl. befordringsgång. Till byrån bör jämväl föras den förste byråsekreterartjänst i Ae 21, som nu är knuten till varuplaneringssektionen. Sistnämnda båda tjänster torde därvid omvandlas till befattningar som förste byråsekreterare i A 23.

Bränsleplaneringsbyrån. Arbetsuppgifterna inom denna motsvarar helt vad som f. n. åvilar bränslesektionen inom särskilda planeringsavdelningen. I samband med inrättandet av en byråchefstjänst kan den nuvarande byrådirektörstjänsten i Ae 26 på sektionen indragas. De tjänster i övrigt, som är knutna till denna, överföres till byrån.

Affärsbyrån. Det erinras om att ledningen av den nuvarande affärsavdelningen åvilar befattningshavare med avlöningsförmåner motsvarande lönegrad B 1. — Den byrådirektörstjänst, som är knuten till ifrågavarande avdelning synes kunna indragas, då de arbetsuppgifter som ankommer på innehavaren av densamma i den nya organisationen i huvudsak kommer

att hänföras till andra byråer. Vad angår de befattningshavare som i övrigt tjänstgör inom affärsavdelningen — på förråds- och cisternförvaltningarna — tänkes dessa ingå i affärsbyrån. Härvidlag förordas endast den ändringen, att byråintendenten i Ae 23, som förestår förrådsförvaltningen (torrförråden), med hänsyn till sina arbetsuppgifters i viss mån ändrade karaktär får sin tjänst omvandlad till befattning som byrådirektör i A 24. — I den till affärsavdelningen anslutna kamerala sektionen, som förutsättes ingå i byrån, förordas inga personalmässiga förändringar.

Utredningens förslag, jämfört med nuvarande organisation och personaluppsättning, framgår av här intagen sammanställning. Ekonomiskt innebär förslaget en kostnadsökning av ca 76 000 kronor. Därvid har emellertid bortsetts från vissa befattningar inom nämnden, vilka finnes upptagna i personalförteckningen för denna men vilka av särskilda skäl tills vidare vakantsatts.¹ Då utredningen haft att beakta den i utredningsdirektiven angivna riktpunkten, att verksamheten bör hållas inom nuvarande kostnadsram, har det emellertid tett sig rimligt att få tillgodogöra sig det löneutrymme, som ifrågavarande befattningar representerar. Om detta sker, skulle förändringarna innebära, att den sålunda bestämda ramen underskreds med ca 9 000 kronor. — Från tjänsterna på transportplaneringssektionen bortses i detta sammanhang, då de föreslås överförda till andra myndigheter och där medför ett ökat medelsbehov motsvarande kostnadsminskningen hos riksnämnden.

<i>Nuvarande organisation</i>	<i>Utredningens förslag till organisation</i>
<i>Allmänna avdelningen</i>	<i>Kanslibyrån</i>
1 kanslichef Bp 3	1 byråchef B 1
1 byrådirektör Ao 24	1 byrådirektör A 24
1 förste byråsekr. Ae 23 (vak.)	1 förste byråsekr. A 21
1 förste byråsekr. Ao 21	1 aman. i regl. befordr.
1 befattningshavare (arv. lkl. 28)	
<i>Statistiska sektionen</i>	<i>Allmänna planeringsbyrån</i>
1 byrådirektör Ao 24	1 byråchef B 1
1 aktuarie Ae 19	2 byrådirektörer A 24
1 befattningshavare (arv.)	1 aktuarie A 21
	2 aman. i regl. befordr.
<hr/>	
<i>Särskilda planeringsavdelningen</i>	
1 överingenjör Bp 3 (vak.)	
<i>Industriplaneringssektionen</i>	<i>Industri- och varuplaneringsbyrån</i>
1 byrådirektör Ag 24	1 byråchef B 1
1 byråingenjör Ae 19	1 byrådirektör A 24
1 byråassistent Ae 19	2 förste byråsekr. A 23
1 aman. i regl. befordr.	1 byråingenjör A 19
	1 byråassistent A 19

¹ De avsedda tjänsterna är de som överingenjör i Bp 3, direktör i Bp 4 (-arvode motsvarande B 1) och förste byråsekreterare i Ae 23.

<i>Nuvarande organisation</i>	<i>Utredningens förslag till organisation</i>
Varuplaneringssektionen	
1 byrådirektör	Ao 26
1 förste byråsekr.	Ae 21
Bränsleplaneringssektionen	
1 byrådirektör	Ae 26
1 byrådirektör	Ae 24
2 förste byråsekr.	Ae 23
2 aman. i regl. befordr.	
Transportplaneringssektionen	
1 byrådirektör	Ag 24
1 förste byråsekr.	Ae 23
1 befattningshavare	(arv.)
(Befattningshavarna på transportplaneringssektionen föreslås överförda till andra myndigheter)	
<hr/>	
Affärsavdelningen	Affärsbyrån
1 direktör	Bp 4 (vak.)
1 befattningshavare	(arv. B 1)
1 byrådirektör	Ae 26
Förrådsförvaltningen	Förrådsförvaltningen
1 byråintendent	Ae 23
1 förrådskontrollant	Ae 16
1 byråassistent	Ae 19
Cisternförvaltningen	Cisternförvaltningen
1 förrådschef	Ae 26
1 byråassistent	Ae 19
Kamerala sektionen	Kamerala sektionen
1 kamrerare	Ae 21
1 assistent	Ae 15

Yttranden

Vad utredningen anfört om nämndskonstruktionen har endast kommenterats i ett fåtal yttranden.

Enligt *försvarets fabriksstyrelse* är det möjligt, att riksnämndens arbete skulle kunna underlättas och effektiviseras med en organisationsform, där verkschefen gavs ensam beslutanderätt och där byråcheferna ingick som ledamöter med reservationsrätt. För det fall det vid en organisationsform av nu nämnd typ skulle finnas önskvärt att till riksnämnden knyta viss representation från näringslivet och andra samhällsintressen, kunde en dylik representation anordnas i form av ett råd ställt vid generaldirektörens sida och med uppgift att följa frågor av särskild vikt. Ett sådant råd finnes inom fabriksstyrelsen och har där fungerat smidigt. — *Landsorganisationen* och *Sveriges lantbruksförbund* ställer sig avvisan-

de till en ändring av nämndskonstruktionen. — *Riksnämnden* själv framhåller helt allmänt, att nämndens verksamhet är av den art att den i allra högsta grad förutsätter medverkan från näringslivets sida i en krissituation. Vid sådant förhållande torde betydelsen av att inom nämnden ha representanter för olika samhällsliga områden icke böra underskattas.

I fråga om den lämpliga interna organisationsformen — avdelnings- eller byråsystem — har utredningens förslag om övergång till ett byråsystem tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser som yttrat sig om organisationen, dock i vissa fall med kritiska synpunkter på enskildheter i förslaget vartill jag återkommer. Ifrågavarande remissinstanser är *överbefälhavaren, försvarets fabriksstyrelse, civilförsvarsstyrelsen, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, järnvägsstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket, statens organisationsnämnd, länsstyrelserna i Kronobergs, Malmöhus och Västmanlands län, civilbefälhavarna i andra och fjärde civilområdena samt Tjänstemännens centralorganisation och Statstjänstemannaförbundet*. Tveksamhet rörande lämpligheten av en byråorganisation har uttalats av *Sveriges akademikers centralorganisation*, och en avvisande ståndpunkt har intagits av *kommerskollegium*.

Sveriges akademikers centralorganisation anser, att önskvärd decentralisering och delegering bör kunna ske även inom ramen för ett avdelnings-system. De eventuella nackdelarna med den nuvarande allmänna avdelningen anses sålunda kunna övervinnas, om inom denna inrättas en byråchefstjänst, till vilken avdelningschefen kan delegera kvalificerade ärenden. Skulle det emellertid visa sig, att en uppdelning av avdelningens arbetsuppgifter bör komma till stånd, har organisationen intet att erinra mot den som föreslagits av utredningen.

Kommerskollegium framhåller, att med de ständigt ändrade förutsättningarna för beredskapsarbetet kravet på flexibilitet i den interna organisationen blir starkt framträdande. Den nu gällande avdelningsindelningen synes härvidlag vara att föredraga framför den föreslagna byråorganisationen, som måste medföra en begränsning av rörligheten. En annan synpunkt är att det med den föreslagna organisationen blir svårare att från anställningar i näringslivet rekrytera lämpliga personer för chefsbefattningar inom nämnden.

Riksnämnden anför, att det inom nämnden redan genomförts en decentralisering långt utöver gränserna för den byråindelning, som utredningen föreslagit. Sålunda är f. n. tio av nämndens cirka trettio tjänstemän i lönegraderna A 19—B 1 föredragande på olika områden. En sådan ordning synes vara den mest ändamålsenliga, dels emedan nämndens arbetsområde är så heterogent, dels på grund av ärendenas säregna natur. Därest utredningen med byråindelningen åsyftar att koncentrera föredragningsskyldigheten och ansvaret inför nämnden till fem byråchefer, så synes detta vara en mindre rationell ordning än den nuvarande. — Beträffande den nuvarande ordningen med avdelningschefer i jämförelsevis hög

löneställning och med flertalet föredragande i byrådirektörsgraden vill nämnden erinra om att den infördes i syfte att i görligaste mån tillgodose de stora anspråk på rörlighet och förmåga till initiativ, som måste ställas på befattningshavarna. Bl. a. med hänsyn härtill ansågs de högre befattningshavarna böra tillsättas på sådant sätt, att Kungl. Maj:t skulle ha möjlighet att utan alltför stor omgång kunna låta en befattning byta ägare. Innehavarna av byrådirektörstjänsterna åter förutsattes bli yngre personer, som snabbt nådde denna grad och som under relativt begränsad tid tjänstgjorde inom nämnden.

Utredningens förslag vad avser byråindelningen har av de remissinstanser, som yttrat sig om organisationen, i allmänhet lämnats utan erinran. I ett par fall har dock ifrågasatts om de uppgifter som tilldelats allmänna planeringsbyrån och kanslibyrån icke snarare motiverat sektioner. I fråga om lönegradsplaceringen av olika tjänster har yttranden avgivits av statskontoret, statens lönenämnd, Sveriges akademikers centralorganisation och Statstjänstemannaförbundet.

Överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen anser, att inrättandet av en allmän planeringsbyrå med uppgifter av utredande och samordnande art skulle underlätta samarbetet med andra beredskapsplanerande civila och militära myndigheter. Det konstateras, att erfarenheter vid försvarsstaben, försvarsgrensledningarna och civilförsvarsstyrelsen klart påvisat värdet av att disponera ett stabsorgan av angiven karaktär.

Statens organisationsnämnd finner utredningens uppdelning av riksnämndens arbetsuppgifter på olika sakorgan ändamålsenlig. Den vill understryka lämpligheten av att — på sätt utredningen föreslagit — dela upp den nuvarande allmänna avdelningens arbetsområde så att de ledningsbetonade långsiktiga uppgifterna för beredskapsplaneringens allmänna uppläggning och inriktning skiljes från sedvanliga administrativa löpande göromål. Nämnden ifrågasätter dock, om det icke vore tillräckligt med en sektion för stabsorganets uppgifter, detta bl. a. med hänsyn till att de olika organisationsenheterna inom myndigheten praktiskt taget helt är inriktade på planering. Det anses också böra övervägas, huruvida arbetsuppgifter som hänförts till kanslibyrån motiverar en särskild byrå.

Statskontoret avstyrker inrättandet av en särskild kanslibyrå. De sedvanliga administrativa uppgifterna bör i stället handläggas inom en sektion. Vad angår de mera administrativt-juridiskt betonade beredskapsuppgifter, som tänkts åvila byrån, synes dessa för det fall de kräver särskilda kvalifikationer kunna utföras med anlitande av särskilda sakkunniga. Det förordas, att kanslisektionen får en byrådirektör i A 24 som chef. Som biträde bör denne ha en amanuens i regl. befordringsgång eller en förste byråsekreterare i A 21. — Beträffande stabsorganet är statskontoret införstått med att ledningen bör utövas av en kvalificerad befattningshavare. Det kan emellertid ur vissa synpunkter — bl. a. önskvärldheten av ombyte på tjänsten — vara motiverat att placera vederbörande i en byrådi-

rektörstjänst i A 26 snarare än i en byråchefsbefattning, som lätt blir en slutpost. Statskontoret vill dock för sin del ifrågasätta, om ståndpunkt bör tagas nu till löneställningen och om icke övervägande skäl talar för en arvodesanställning tills vidare. Frågan kan sedan upptagas, då närmare erfarenhet vunnits i fråga om organisationen.

Enligt *statens lönenämnd* bör i stället för byrådirektörstjänsten på kanslibyrån och en av byrådirektörstjänsterna på allmänna planeringsbyrån inrättas befattningar som förste byråsekreterare i lönegrad A 23. En av tjänsterna i lönegrad A 23 på vardera industri- och varuplaneringsbyrån samt bränsleplaneringsbyrån synes böra utbytas mot befattningar i lönegrad A 21. Nämnden ifrågasätter, huruvida icke vissa av de för amanuenspersonal avsedda arbetsuppgifterna på allmänna planeringsbyrån och bränslebyrån bör kunna utföras av kanslisters.

Sveriges akademikers centralorganisation understryker vikten av att löneställningen för personalen avvägs så att en tillfredsställande rekrytering säkras. I sammanhanget vill organisationen främst fästa uppmärksamheten på byrådirektörernas lönegradsplacering, vilken av utredningen med ett undantag föreslagits till lönegrad A 24. Med hänsyn till ifrågavarande tjänsters ställning i organisationen synes den högsta byrådirektörsggraden böra väljas.

Statstjänstemannaförbundet anser, att i stället för den amanuens tjänst som föreslås inrättad på kanslibyrån bör komma en kanslisttjänst. Av de båda föreslagna amanuens tjänsterna på allmänna planeringsbyrån bör den ena utbytas mot en kanslisttjänst och den andra mot en tjänst som förste byråsekreterare i A 21. På industri- och varuplaneringsbyrån bör den ena förste byråsekreterartjänsten placeras i A 21 i stället för A 23. En av de båda amanuens tjänsterna på bränsleplaneringsbyrån bör omvandlas till tjänst som förste byråsekreterare i A 21. Beträffande affärsbyrån finner förbundet den förordade uppflyttningen av en byråintendent i A 23 till byrådirektör i A 24 väl motiverad. Det föreslår vidare att tjänsten som förråds-kontrollant i A 16 omvandlas till befattning som förrådsförvaltare i A 19 och att tjänsten som assistent i A 15 omvandlas till tjänst som byråassistent i A 17.

Riksnämnden har ställt sig helt avvisande till vad utredningen förordat och framlagt ett *eget organisationsförslag*. Sammanfattningsvis må därom följande redovisning lämnas (beträffande den nuvarande organisationen, se sammanställningen).

Riksnämnden kan icke tillstyrka den föreslagna uppdelningen av *allmänna avdelningen*. Denna bör även framgent organisatoriskt hållas samman. Vad angår kanslichefens ställning, är vederbörande generaldirektörens ställföreträdare och närmast under generaldirektören den som verkställer arbetsfördelningen inom nämnden och samordnar den inre verksamheten. Redan därmed sammanhängande arbetsuppgifter motiverar en högre löneställning än byråchef. Därtill kommer att kanslichefen har betydelsefulla

uppgifter i fråga om samverkan med andra myndigheter. — Vad angår de båda byråer som utredningen avsett skola träda i stället för avdelningen, anför riksnämnden om den föreslagna allmänna planeringsbyrån, att dess tänkta arbetsuppgifter nu i stor utsträckning ligger på sakavdelningarna inom nämnden (industri-, varu-, bränsle- och transportplaneringssektionerna). Dessa avdelningar fullgör både detaljplaneringsuppgifter och planeringsuppgifter av långsiktig natur. En uppdelning av ifrågasatt uppgifter inom varje sakområde på två olika organ måste te sig irrationell i fråga om en så liten myndighet som riksnämnden. Mera omfattande utredningar på det ekonomiska området skulle det tänkta planeringsorganet för övrigt icke förmå genomföra. — Beträffande de ärenden som tänkts åvila en kanslibyrå framhålles, att den byrådirektör på allmänna avdelningen vilken handlägger juridiska frågor ålagts att självständigt handha vissa arbetsuppgifter, såsom personal-, organisations- och anslagsfrågor. Därtill har han vissa beredskapsfunktioner. För att bereda kanslichefen ökade möjligheter att ägna sig åt mera väsentliga frågor synes ytterligare befogenheter och arbetsuppgifter böra överflyttas på byrådirektören. Därvid synes det motiverat med en högre löneställning för denne, förslagsvis byråchef i lönegrad B 1. — Förutom denna lönegradsuppflyttning förordas i personalhänseende för allmänna avdelningens del, att en vakantsatt tjänst som förste byråsekreterare i Ae 23 återbesättes. Hemställan härom har redan framförts i petitaframställningen för nästa budgetår. Vidare synes aktuarietjänsten på statistiska sektionen kunna uppflyttas till A 21.

Vad utredningen föreslagit om indragning av överingenjörstjänsten lämnas utan erinran. Det har sålunda visat sig svårt att ställa de olika planeringssektionerna under en gemensam och effektiv ledning inom ramen för en *särskild planeringsavdelning*.

Beträffande förslaget att sammanföra *industri- och varuplaneringssektionerna* till en byrå är nämnden tveksam om bärande motiv föreligger här för. De problemställningar, som de båda sektionerna har att lösa, är i väsentliga delar olika. Nämndens tveksamhet att nu förorda den ifrågasatta sammanslagningen underbygges i viss mån också av att varuplaneringssektionens uppgifter befinner sig i sådan utveckling, att det nu icke är möjligt att bedöma hur arbetet kommer att gestalta sig om några år. Härvid kommer främst den nyss igångsatta undanförselplanläggningen in i bilden. Nämnden anser sålunda, att de båda sektionerna alltjämt bör hållas åtskilda. — I personalhänseende förordas för industriplaneringssektionens del, att byrådirektörstjänsten i Ag 24 uppflyttas i lönegrad A 26 och att en amanuens tjänst i reglerad befordringgång omvandlas till befattning som förste byråsekreterare i A 23. På varuplaneringssektionen förordas tjänsten som förste byråsekreterare i A 21 uppflyttad till A 23.

För *bränsleplaneringssektionens* del anser nämnden, att den byrådirektör i Ae 26 som förestår sektionen bör få sin tjänst omvandlad till byråchefsbefattning i B 1, dock utan att organets karaktär av sektion ändras.

I fråga om *transportplaneringssektionen*, vars uppgifter bör kvarligga hos nämnden, har föreslagits en väsentlig personalförstärkning. Det erinras om att utredningen i flera sammanhang framhållit transportfrågornas stora betydelse och vikten av att den organisation, som skall omhändera transportplaneringen, får erforderlig kompetens. Nämnden är införstådd härmed och förordar, att inom sektionen nyinrättas en befattning som byråchef i B 1 och två tjänster som förste byråsekreterare i resp. A 23 och A 21.

Nämnden framhåller, att utredningen vad avser *affärsavdelningen* till stor del grundat sin bedömning på att lagringsverksamheten under senare år fått en successivt minskad omfattning. Nämnden finner emellertid olika — i yttrandet närmare redovisade — skäl för att en återupprustning i lagringshänseende bör ske. Innan några mera definitiva beslut fattas i sådan riktning, måste emellertid vissa utredningar verkställas. Angivna förhållande motiverar emellertid, att några tjänster icke nu indrages på avdelningen. Direktörstjänsten torde bibehållas men alltjämt hållas vakant. Ledningen bör åvila en byråchef i B 1. En sådan tjänst bör inrättas, därvid det nuvarande provisoriska arrangemanget med förordnande för en tjänsteman i byråchefsggraden bör avvecklas. — Byråintendentstjänsten torde kunna omvandlas till byrådirektörsbefattning i A 24.

Avslutningsvis anför nämnden, att den vid sina överväganden kommit fram till att de olika sakorganen (industri-, varu-, bränsle- och transportplaneringssektionerna) bör förestås av varierande byrådirektörer och byråchefer. Enligt nämndens uppfattning innebär denna olikformighet ingen olägenhet utan är berättigad med hänsyn till sektionernas storlek och arbetsuppgifter. Benämningen sektion bör alltjämt bibehållas. Nämndens förslag i övrigt innebär också, att benämningarna allmänna avdelningen och affärsavdelningen bibehålles. — Kostnadmässigt skulle den förordade organisationen innebära en kostnadsökning av ca 92 000 kronor.

Departementschefen

Den interna organisationsform, som man vid riksnämndens inrättande stannade för, var ett avdelningssystem. Valet av organisationsform betingades främst av uppfattningen, att den samordnande och planerande verksamhet som riksnämnden skulle bedriva ställde särskilda krav på flexibilitet vilka bäst tillgodosågs inom ramen för större organisatoriska enheter. Det slutliga ställningstagandet innebar inrättandet inom nämnden av tre avdelningar, nämligen en allmän avdelning, en särskild planeringsavdelning och en affärsavdelning.

Vid sina överväganden i organisationsfrågan har utredningen rest spörsmålet om några särskilda skäl alltjämt föreligger som motiverar ett avdelningssystem eller om med hänsyn till de gångna årens erfarenheter eventuellt någon annan organisationsform — närmast då ett byråsystem — ter sig mera ändamålsenlig.

Härvidlag har utredningen till att börja med kunnat konstatera, att or-

ganisationsbilden sådan den faktiskt utvecklats i vissa hänseenden icke längre motsvarar vad som förutsattes i riksnämndens instruktion. Särskilda planeringsavdelningen — som enligt instruktionen skall svara för de direkta planläggningsuppgifter, vilka av olika skäl icke ansetts böra decentraliseras till andra fackmyndigheter — kan sålunda icke längre anses existera som en organisatorisk enhet. Arbetsområdet har visat sig alltför vidsträckt för att kunna hållas samman av en person, och följderna har blivit att de befattningshavare — i allmänhet i byrådirektörs ställning — som inom avdelningen förestått resp. planeringssektioner, fått en förhållandevis självständig ställning i förhållande till nämndsledningen. Utvecklingen har också lett fram till att ifrågakavande avdelningschefstjänst vakantsatts. — I fråga om affärsavdelningen, som enligt instruktionen skall svara för nämndens lagringsverksamhet, gäller att uppgifterna efter hand ändrat karaktär. Detta har lett till att även här avdelningschefstjänsten vakantsatts. I stället har ledningen av verksamheten kommit att åvila en tjänsteman med avlöningsförmåner motsvarande byråchef. — Vad slutligen angår allmänna avdelningen har till denna hänförs en rad betydelsefulla och krävande uppgifter, som har samband med nämndens ställning som centralorgan inom det ekonomiska försvaret. Härutöver har avdelningen haft att svara för administrativa uppgifter, som inom andra myndigheter normalt åvilar en kanslibyrå. Anhopningen av olikartade uppgifter i förening med knappheten på personal har enligt utredningen inneburit väsentliga olägenheter. — Som resultat av sina överväganden har utredningen stannat för att föreslå införandet av en byråorganisation. Beträffande särskilda planerings- och affärsavdelningarna konstateras, att utvecklingen i praktiken redan naturligt pekat hän mot en sådan. I fråga om den allmänna avdelningen anses erfarenheterna av den nuvarande ordningen tala för en uppdelning byråvis av uppgifterna så att de mera juridiskt och administrativt betonade skiljes från de allmänt utredande och planerande.

För egen del vill jag i likhet med det helt övervägande flertalet av de remissinstanser, som berört organisationsfrågan, ansluta mig till förslaget om en byråorganisation. För en sådan talar, att arbetet i huvudsak har en kontinuerlig karaktär och bedrivs väsentligen med fast anställd personal, som är specialiserad på sina resp. uppgifter. Vad angår de mera allmänna och principiellt betonade utrednings- och planeringsuppgifter, som följer med nämndens ställning som centralt och samordnande organ inom det ekonomiska försvaret, är det visserligen sant att detta arbete skiftar till omfång och karaktär. De särskilda krav som ifrågakavande uppgifter ställer på organisationen kan emellertid, som utredningens förslag visar, tillgodoses genom tillskapandet av ett särskilt stabsorgan. Till frågan om ett sådant skall jag strax återkomma. Sammanfattningsvis vill jag här framhålla, att jag finner avgörande skäl tala för ett byråsystem. Därigenom skapas förutsättningar för större stadga i arbetet och för en smidigare handläggning genom ökad decentralisering av befogenheter

till de tjänstemän, som närmast har ansvaret för resp. beredskapsuppgifter.

Vad angår frågan om den lämpliga byråindelningen må först konstateras, att utredningen föreslagit en uppdelning av allmänna avdelningens uppgifter på två byråer, nämligen en kanslibyrå och en allmän planeringsbyrå, av vilka den senare skulle få karaktären av ett stabsorgan. För egen del kan jag i huvudsak ansluta mig till detta förslag. Dock anser jag, att stabsorganet icke bör få ställning som byrå utan som en självständig sektion direkt underställd generaldirektören. Karaktären av stabsorgan bör därvid renodlas genom att mera fortlöpande och rutinmässiga uppgifter i vidare mån än utredningen tänkt sig överflyttas till kanslibyrån. Mera konkret uttryckt kommer de arbetsuppgifter, som sålunda bör tilldelas kanslibyrån — hellre benämnd administrativa byrån — och allmänna planeringssektionen, att bli följande.

Administrativa byrån skall i första hand svara för löpande administrativa uppgifter av traditionell kanslibyråkaraktär. Den skall vidare handlägga vissa direkta beredskapsuppgifter av administrativ och juridisk art. Hit hör exempelvis arbetet med författningsberedskapen och förberedelserna för olika ekonomiskt inriktade myndigheters omställning till krigsorganisation. En betydelsefull uppgift blir vidare att utöva en allmänt samordnande verksamhet i juridiskt och administrativt hänseende inom nämnden. Detta innefattar främst en skyldighet att allmänt följa upp den planläggning, som bedrivs på de olika planeringsbyråerna så att denna blir administrativt genomförbar och på lämpligt sätt kan bringas till berörda myndigheters kännedom. Byråns arbete innefattar också ett fortlöpande kontaktarbete med andra beredskapsplanerande myndigheter, medverkan i försvarshögskolans kurser etc. — Vad den *allmänna planeringssektionen* angår blir dess uppgifter som stabsorgan att i första hand hålla myndighetens ledning orienterad om det utrednings- och planeringsarbete, som bedrivs på olika håll inom det ekonomiska beredskapsområdet och givetvis även inom totalförsvaret i övrigt i den mån planläggningen där återverkar på de ekonomiska beredskapsuppgifterna. Sektionen skall vidare vid behov initiera utredningar av mera principiell och grundläggande natur och i samordnande syfte medverka i de arbetsgrupper etc., som därvid kan komma att tillsättas. Dess tjänstemän bör också i förekommande fall kunna utnyttjas i mera betydelsefulla utredningar inom andra myndigheter då riksnämndens medverkan är påkallad. Överhuvud bör stabsorganet ha en rörlig karaktär och dess insatser koncentreras på frågor av större räckvidd och mera principiell natur. Det fortlöpande planeringsarbetet däremot bör åvila resp. byråer. Ett naturligt åliggande för stabsorganet blir slutligen att förbereda och samordna myndighetens medverkan i civila och militära spel och övningar.

De uppgifter, som enligt gällande instruktion åvilar särskilda planeringsavdelningen, hänför sig såsom tidigare nämnts främst till allmän varuplanering, planering av industri och handel, bränsleplanering samt transport-

planering. Från den sistnämnda bortses i detta sammanhang, då en decentralisering här föreslagits till andra fackmyndigheter. Beträffande övriga ifrågavarande beredskapsuppgifter innebär utredningens förslag inrättandet av en *industri- och varubyrå* samt en *bränslebyrå*. Den förstnämnda innefattar därvid i stort sett den planläggning, som för närvarande bedrivs inom de särskilda industri- och varuplaneringssektionerna, varjämte dit hänföres nämndens fortlöpande arbete i fråga om undanförsel. Bränslebyrån övertager arbetet inom den nuvarande bränslesektionen. Mot dessa förslag har jag icke något att erinra. För ett sammanförande av beredskapsuppgifterna i fråga om produktion och handel med den allmänna varuplaneringen kan sålunda såväl varumässiga som arbetstekniska skäl anföras, och i fråga om bränsleberedskapen motiveras en byrå av arbetsuppgifternas speciella natur och omfattning. Vad slutligen angår affärsavdelningen har utredningen föreslagit, att densamma omvandlas till en *affärsbyrå*. Med hänsyn till den karaktär, som lagringsuppgiften efter hand fått, finns det enligt min mening goda skäl för att så sker.

Sammanfattningsvis vill jag alltså föreslå, att en byråorganisation genomföres, därvid verksamheten fördelas på en administrativ byrå, en industri- och varubyrå, en bränslebyrå samt en affärsbyrå. Härtill kommer en allmän planeringssektion.

Jag har i detta sammanhang även funnit skäl överväga frågan om myndighetens grundstruktur. Enligt gällande instruktion består myndighetens ledning av en nämnd med generaldirektören som ordförande samt fyra ledamöter. Vilka som skall utses till ledamöter anges icke närmare. I praktiken har emellertid genom ledamöterna till nämnden knutits företrädare för näringslivet och organisationsväsendet jämte viss militär sakkunskap.

Vid sina överväganden av riksnämndens organisation har utredningen för sin del funnit det tveksamt, om myndigheten lämpligen bör vara konstruerad som nämnd, men har avstått från att framlägga några konkreta förslag till annan ordning. För egen del har jag ansett en omprövning av nämndskonstruktionen motiverad närmast med hänsyn till önskvärldheten att knyta cheferna för de olika byråerna närmare till verksamheten på så sätt att de fortlöpande får deltaga i handläggningen och avgörandet av mera betydelsefulla frågor. En dylik ordning ter sig särskilt angelägen med tanke på karaktären hos de uppgifter som åvilar riksnämnden. I fråga om de direkta planeringsuppgifter, som nämnden själv har att svara för, gäller sålunda, att de har ett nära inbördes samband och därför icke kan lösas oberoende av varandra. Det ter sig då också naturligt, att de berörda befattningshavarna gemensamt delar ansvaret för de beslut som fattas. Ett skäl i detta sammanhang är också, att beredskapsarbetets utåtriktade natur förutsätter, att de ansvariga tjänstemännen i sina kontakter med andra myndigheter kan handla på grundval av en gemensam grundsyn. Härvidlag skulle en fortlöpande medverkan i verksamheten skapa naturliga förutsättningar för ett samordnat handlande.

Jag vill här framhålla, att det vid en ändrad grundstruktur är angeläget,

att det hittillsvarande lekmannainslaget i nämnden bibehålles. Sålunda finner jag det naturligt och önskvärt med hänsyn till myndighetens arbetsuppgifter, att till dennas ledning även framgent är knutna företrädare för näringsliv och andra berörda samhällsintressen.

Som resultat av mina överväganden har jag funnit skäl föreslå, att riksnämnden omvandlas till en styrelse med kollegial beslutsform. Såsom ledamöter i styrelsen — förslagsvis benämnd överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap — skall förutom generaldirektören som ordförande ingå de fyra byråcheferna samt ett antal lekmannarepresentanter, vilka bör vara minst fyra. Jag vill i sammanhanget erinra om att den angivna konstruktionen av myndigheten nära överensstämmer med den utformning, som civilförsvarsstyrelsen fått.

Viktigt är givetvis att betingelser skapas för ett kontinuerligt samråd mellan överstyrelsen och de olika beredskapsplanerande myndigheter, med vilka den som centralorgan inom det ekonomiska försvaret har att samverka. Att finna den lämpliga formen för ett sådant till styrelsen knutet samråd torde få ankomma på Kungl. Maj:t i samband med utfärdandet av en ny instruktion för styrelsen. Jag vill här ännu en gång erinra om de följder för samverkansformerna inom det ekonomiska försvaret, som den vidare behandlingen av totalförsvarets samordnings- och ledningsproblem eventuellt kan få.

Den här förordade omorganisationen synes lämpligen böra genomföras vid årsskiftet 1961/62. Härigenom skapas möjligheter att i god tid förbereda myndighetens organisatoriska omvandling och vidtaga de åtgärder i olika hänseenden, som därvid blir påkallade. Ställningstagandet innebär, att riksnämnden i dess nuvarande form fortsätter att verka fram till den 1 januari 1962.

Jag övergår härefter till att behandla frågan om styrelsens personal och dennas lönesättning. Härmed sammanhängande spörsmål får bedömas mot bakgrund av den av mig föreslagna nya organisationen. I ett sammanhang prövas därför nu det totala behovet av tjänster inom styrelsen, utan avseende vid om resp. tjänster har sin motsvarighet i gällande organisation eller ej. I fråga om biträdes- och vaktpersonalen vill jag dock allmänt framhålla, att beträffande löneställningen några förändringar i förhållande till nuläget inom riksnämnden icke vidtagits utom såvitt avser ordinariesättning resp. extra-ordinariesättning av ett par tjänster.

Vad angår överstyrelsens chef bör denne förordnas för viss tid och få tjänsteställning som generaldirektör i Bp 6. — Jag har tidigare förordat, att verksamheten vid myndigheten fortsättningsvis uppdelas på fyra byråer och en fristående sektion (allmänna planeringssektionen). Varje byrå bör förestås av en byråchef, därvid den som är knuten till administrativa byrån torde få löneställningen Bo 1 och de övriga tre löneställningen Be 1. Chefen för berörda sektion bör placeras i högst Bg 1 med tjänstebenenämningen avdelningsdirektör.

Vad gäller personalen i övrigt förordar jag, att vid *administrativa byrån* skall finnas följande tjänster, nämligen en byrådirektör i Ao 24, två förste

byråsekreterare — varav en i Ao 23 och en i Ao 21 — samt en amanuens och en kanslist, båda i reglerad befordringsgång. Vidare bör där inplaceras en förste kansliskrivare i Ao 12, en förste expeditionsvakt i Ao 8, en expeditionsvakt i Ao 7, ett kanslibitråde i Ao 7 samt ett kontorsbitråde (telefonist) i reglerad befordringsgång. Till byrån bör även knytas viss för byrån och allmänna planeringssektionen gemensam skrivpersonal, nämligen två kanslibiträden — varav det ena i Ao och det andra i Ae 7 — samt ett kontorsbitråde i reglerad befordringsgång.

I *allmänna planeringssektionen* torde ingå en byrådirektör i Ao 24, en förste aktuarie i Ae 21, en amanuens i reglerad befordringsgång samt en kansliskrivare i Ao 10 med särskilda till den statistiska verksamheten knutna uppgifter.

Vad angår *industri- och varubyrån* förordar jag, att där inplaceras en byrådirektör i Ag 24, två förste byråsekreterare — varav en i Ae 23 och en i Ae 21 — en byråingenjör och en byråassistent, båda i Ae 19, ett kanslibitråde i Ae 7 och ett kontorsbitråde i reglerad befordringsgång.

I *bränslebyrån* föreslår jag inplacerade en byrådirektör i Ae 24, två förste byråsekreterare i Ae 23, en amanuens i reglerad befordringsgång och en assistent i Ae 15, vidare en kontorist i Ae 9 och ett kontorsbitråde i reglerad befordringsgång.

Inom *affärsbyrån* bör i anslutning till förrädssektionen finnas en byråintendent i Ae 23, en byråassistent i Ae 19, en förrädsförvaltare i Ae 17 och en kansliskrivare i Ae 10. I cisternsektionen — från vilken ledningen av den lokala cisternförvaltningen utövas — torde ingå en byrådirektör i Ae 26, en byråassistent i Ae 19 och en kontorist i Ae 9. Vidare bör till den kamerala sektionen vara knutna en kamrerare i Ae 21, en assistent i Ae 15, en kassör i Ae 12, ett kanslibitråde i Ae 7 och ett kontorsbitråde i reglerad befordringsgång. — Till byråledningens förfogande bör stå en kansliskrivare i Ae 10.

Beträffande vissa av de i det föregående angivna biträddestjänsterna, som övertagits från den äldre organisationen, bör gälla att deras löneställning framdeles skall omprövas, då i samband med nuvarande innehavares avgång vakans uppstår. Det gäller följande tjänster, nämligen en förste kansliskrivare i Ao 12 inom administrativa byrån, en kansliskrivare i Ao 10 inom allmänna planeringssektionen, en kontorist i Ae 9 inom bränslebyrån, en kassör i Ae 12, en kansliskrivare i Ae 10 (byråledningen) och en kontorist i Ae 9 inom affärsbyrån.

Beträffande av mig föreslagna lönegradsplaceringar av tjänster vid överstyrelsen har vederbörande personalorganisationer ej haft något att erinra. — En samlad redovisning av vad jag förordat i fråga om personalen och dess löneställning ges i en här intagen sammanställning.

Kungl. Maj:t torde böra inhämta riksdagens bemyndigande att, därest i samband med omorganisationen innehavare av ordinarie eller extra ordinarie tjänst ej kan beredas motsvarande anställning, besluta om förande på övergångsstat av vederbörande ordinarie tjänst och att medge det överskri-

dande av avlöningsanslag, som kan erfordras för att bibehålla extra ordinarie tjänsteman, ävensom att i övrigt besluta om erforderliga övergångsordningar.

Tjänstebenenämning	Lönegrad	Ord.	I. ord.	Summa antal
Generaldirektör	Bp 6	1		1
Byråchef	B 1	1	3	4
Avdelningsdirektör	högst B 1		1	1
Byrådirektör	A 26		1	1
Byrådirektör	A 24	2	2	4
Byråintendent	A 23		1	1
Förste byråsekreterare	A 23	1	3	4
Förste byråsekreterare	A 21	1	1	2
Förste aktuarie	A 21		1	1
Kamrerare	A 21		1	1
Byråingenjör	A 19		1	1
Byråassistent	A 19		3	3
Amanuens	regl. befodr.		3	3
Förrådsförvaltare	A 17		1	1
Assistent	A 15		2	2
Kanslist	regl. befodr.		1	1
Kassör	A 12		1	1
Förste kansliskrivare	A 12	1		1
Kansliskrivare	A 10	1	2	3
Kontorist	A 9		2	2
Förste expeditionsvakt	A 8	1		1
Expeditionsvakt	A 7	1		1
Kanslibitråde	A 7	2	3	5
Kontorsbitråde	regl. befodr.	2	3	5
Summa antal		14	36	50

Kostnaderna för den angivna personalen blir för helår räknat 1 244 200 kronor. Härutöver bör överstyrelsen erhålla samma ekonomiska möjligheter som riksnämnden att anta extra tjänstemän samt anlita experter och sakkunniga. Härför beräknar jag ett medelsbehov av 162 200 kronor, motsvarande vad riksnämnden för närvarande disponerar för ändamålet. Till kompensation för höjda folkpensionsavgifter bör reserveras ett belopp av 22 200 kronor. Vidare torde för vissa särskilda arvoden beräknas ett belopp av 17 400 kronor, varav 6 000 kronor avser arvoden åt lekmanna-representanterna i styrelsen, 1 800 kronor arvode åt generaldirektörens ställföreträdare, 1 500 kronor arvode åt militärassistenten och 8 100 kronor visst revisorsarvode. — Tillhoppa skulle avlöningskostnaderna vid överstyrelsen för helår räknat komma att uppgå till 1 446 000 kronor, därvid bör beaktas att vissa befattningshavare representerande en lönekostnad av ca 74 000 kronor överförts till andra myndigheter. Om vid en jämförelse med riksnämndens avlöningsanslag för innevarande budgetår — upptaget med 1 352 000 kronor — hänsyn tages härtill, skulle alltså förslaget innebära en kostnadsökning totalt sett av $(1\,446\,000 + 74\,000 - 1\,352\,000 =)$ 168 000 kronor. Härav kan emellertid — som framgår av det följande — ca 135 000 kronor anses motsvara en automatisk utgiftsökning. Innebörden av förslaget skulle alltså vara en omorganisation inom en i huvudsak oförändrad medelsram. — Då överstyrelsen enligt det föregående träder i verksamhet först med ingången av år 1962 torde medelsanvisning under styrelsens avlöningsanslag för

nästa budgetår böra begränsas till hälften av det ovan angivna årsbeloppet å 1 446 000 kronor eller till 723 000 kronor. Beloppet bör fördelas på olika anslagsposter i enlighet med vad som framgår av efterföljande hemställan.

Vad angår avlöningskostnaderna för riksnämndens verksamhet under andra halvåret 1961 torde frågan härom bedömas i anslutning till nämndens petitaskrivelse för budgetåret 1961/62. Vid beräkningen av anslagsbehovet är min utgångspunkt, att en ökad medelsanvisning bör ske endast för automatiska utgiftsförändringar. I enlighet härmed skulle för rörligt tillägg och för kompensation för höjda folkpensionsavgifter samt för löneklassändringar etc. en ökning av nämndens avlöningsanslag för helår räknat böra ske med 135 000 kronor från 1 352 000 kronor till 1 487 000 kronor. Då emellertid anslaget endast skall beräknas för halvår torde medelsanvisningen för nästa budgetår böra bestämmas till hälften härav eller till avrundat 744 000 kronor. Beträffande fördelningen på anslagsposter hänvisas även här till efterföljande hemställan.

Vad angår överstyrelsens resp. riksnämndens medelsbehov för omkostnader för nästa budgetår har jag bedömt frågan härom med beaktande av nämndens äskanden för ändamålet i dess petitaskrivelse för budgetåret 1961/62. Med ledning härav och med hänsyn tagen till att vissa beredskapsuppgifter vid ingången av år 1962 överflyttas till andra myndigheter föreslår jag, att överstyrelsens omkostnadsanslag för nästa budgetår (avseende verksamheten under första halvåret 1962) bestämmas till 87 000 kronor, därvid 2 500 kronor avser sjukvård, 23 000 kronor reseersättningar och 61 500 kronor expenser. — Riksnämndens omkostnadsanslag (avseende verksamheten under andra halvåret 1961) föreslår jag anvisat med 90 000 kronor, därvid 2 500 kronor hänför sig till sjukvård, 27 000 kronor till reseersättningar och 60 500 kronor till expenser. Tillhoppa innebär förslagen till medelsanvisning en sänkning i förhållande till riksnämndens omkostnadsanslag för innevarande budgetår med ca 27 000 kronor, därvid emellertid får beaktas att sistnämnda anslag innefattar viss engångsanvisning om 29 000 kronor.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att såvitt gäller det ökade medelsbehov, som uppstår hos statens biltrafiknämnd och sjöfartsstyrelsen till följd av att de övertager vissa beredskapsuppgifter från riksnämnden, Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under vederbörande anslag begärt bemyndigande att medgiva erforderliga överskridanden.

V. Hemställan

Under återopande av vad jag sålunda i olika hänseenden anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I. godkänna det av mig framlagda förslaget till omorganisation av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap till en överstyrelse för ekonomisk försvarsberedskap samt de åtgärder i övrigt, som jag i sammanhanget föreslagit vidtagna;

II. bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med i det föregående framlagda förslag, *dels* fastställa personalförteckning för överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, *dels ock* vidtaga ändringar i personalförteckningen för statens biltrafiknämnd;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att i mån av behov föra ledigbliven ordinarie personal vid riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap på övergångsstat och att i övrigt vidta de övergångsanordningar som kan bli erforderliga i anledning av omorganisationen;

IV. godkänna följande avlöningsstat för överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1962:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	130 500
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	8 700
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal m. m., <i>förslagsvis</i>	422 800
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	149 900
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	11 100
Summa kronor	723 000

V. godkänna följande avlöningsstat för riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, att tillämpas under tiden 1 juli—31 december 1961:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	149 800
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	13 600
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal m. m., <i>förslagsvis</i>	420 200
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	148 900
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	11 500
Summa kronor	744 000

VI. å driftbudgeten under tionde huvudtiteln för budgetåret 1961/62 anvisa till

- a) Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap: Avlöningar ett förslagsanslag av 723 000 kronor;
 b) Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap: Omkostnader ett förslagsanslag av 87 000 kronor;
 c) Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap: Avlöningar ett förslagsanslag av 744 000 kronor;
 d) Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap: Omkostnader ett förslagsanslag av 90 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
 Barbro Blomberg

Innehållsförteckning

I. Inledning	2
Utredningsuppdraget m. m.	2
Riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap nuvarande arbetsuppgifter och organisation	3
II. Samordningen och ansvarsfördelningen inom den ekonomiska försvarsberedskapens område	7
Utredningen	7
Yttranden	12
Departementschefen	20
III. Beredskapsplanläggningen på transportområdet	25
Utredningen	25
Yttranden	30
Departementschefen	38
IV. Riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap organisation	42
Utredningen	42
Yttranden	50
Departementschefen	55
V. Hemställen	62